

Rozdział / Розділ / Chapter VI

Waloryzacja i ocena potencjału turystyczno-kulturowego Lwowskiej Drogi
św. Jakuba *Via Regia* (odcinek Lwów – Szeginie)

Валоризація та оцінка туристичного та культурного потенціалу
Львівського Шляху Св. Якова *Via Regia* (частина Львів – Шелдон)

The valorisation and evaluation of the tourism and cultural potential of the
Lviv Way of St. James *Via Regia* (Lviv – Shehyni section)

Franciszek Mróz*

Pedagogical University of Cracow, Poland

Abstrakt: Przedmiotem badań jest odcinek Drogi św. Jakuba o nazwie Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia*. Badany odcinek szlaku jest pierwszym i obecnie jedynym funkcjonującym odcinkiem *Camino de Santiago* na Ukrainie. Łączna długość oznakowanego ze Lwowa do Szegini (granicy polsko-ukraińskiej) Szlaku Jakubowego wynosi 105 km. Analiza potencjału turystyczno-kulturowego Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* została przeprowadzona z zastosowaniem metody bonitacji punktowej, którą zaadoptował w odniesieniu do tematycznych szlaków turystyczno-kulturowych jako produktów turystycznych A. Mikos von Rohrscheidt. Ocenie poddano kluczowe obiekty dla funkcjonowania szlaku, zagospodarowanie turystyczne, dostępność komunikacyjną oraz wydarzenia tematyczne. Dokonano także ogólnej oceny funkcjonowania szlaku oraz wskazano rozwiązania, które mogą wpłynąć na dalszy rozwój tego odcinka Drogi św. Jakuba. W opracowaniu zebranych wyników badań posłużono się metodami: kartograficznymi, opisowo-analityczną i dynamiczno-porównawczą. Przeprowadzona waloryzacja Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* metodą opracowaną przez Mikos von Rohrscheidt wykazała, że badany odcinek *Camino de Santiago* zgodnie z osiągniętą punktacją ogólną (499 pkt) należy zakwalifikować jako szlak o średnim potencjale turystycznym. Mankamenty wynikają w dużej mierze z braku wiedzy na temat Drogi św. Jakuba wśród mieszkańców Ukrainy, braku kultu św. Jakuba Starszego Apostoła na Ukrainie, a także krótkiego okresu funkcjonowania szlaku, który nie zdołał jeszcze zaistnieć w świadomości mieszkańców Obwodu Lwowskiego. Najslabiej oceniona została zgodność tematyczna poszczególnych obiektów z deklarowanym tematem szlaku, a także oznakowanie szlaku w terenie. Słabo wypadła również ocena szlaku pod kątem działań promocyjnych i obsługi własnej, zaś ogólna ocena bazy noclegowej i gastronomicznej w trzech wyznaczonych miejscowościach na szlaku (Lwów, Gródek, Szeginie) wypadła poprawnie. **Słowa kluczowe:** *Camino de Santiago*; Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia*; Pielgrzymowanie; Potencjał turystyczno-kulturowy; Waloryzacja; Turystyka religijna.

* Corresponding author: franciszek.mroz@up.krakow.pl

© 2019 Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. All rights reserved

Анотація: Метою бадання була частина Шляху Святого Якова називана <Львівська Дорога Св. Якова Віа Регія>. Вивчений елемент шляху уважано за першу і єдину, в даним часі, функціонуючу частину Дороги Ель Каміно де Сантьяго в Україні. Загальна довжина ознакованої дороги зі Львову до Шегені (кордону польсько-українського) – 105 км. Аналіз потенціалу туристично-культурового Львівського Шляху Св.Якова Віа Регія була проведена при застосованні методи бонітування пунктів, котру впровадив Армін Мікос фон Ройршайд в стосунку до тематичних шляхів туристично-культурових в якості туристичного продукту. Оцінювалися ключові об'єкти для функціонування шляху, туристичне управління, наявність доступу та тематичне видаження. Також була проведена загальна характеристика функціонування шляху та показано можливе розв'язання, котре в майбутнім може вплинути на подальший розвиток даного кавалку Шляха Св. Якова. При дослідженні зібраних матеріалів використано методи: картографічну, описово-аналітичну та динамічно-порувнальну. При проведенні аналізу вальорів Львівського Шляху Св.Якова Віа Регія метода Мікоса фон Ройршайда показала, що досліджена частина дороги Каміно де Сантьяго, осягнувши загальну пунктацію 499 балів, варто закваліфікувати шляхом о середній туристичним потенціалі. Недоліки виникають з браку знання о Шляху Св. Якова серед мешканців України, відсутності культу св.Якова Старшого Апостола в Україні, а також короткого часу функціонування шляху, котрий не встигнув утворитися в свідомості мешканців Львівського округу. Найслабіше була оцінена тематична згідність поєдинчих об'єктів з задекларованою тематикою шляху, а також ознакування шляху в терені. Слабою стороною оказалось також рекламування шляху і власної обслуги, в тим часі, як оцінювання бази до розміщення туристів та гастрономії в трьох визначених місцях на шляху (у Львові, Городку та Щегині) відбулося правильно. **Слова ключове:** Каміно де Сантьяго, Львівська Дорога Св. Якова Віа Регія, паломництво, потенціал туристично-культуровий, аналіз вальорів, туризм релігійний тощо.

Summary: The research is devoted to the section of the Way of St. James, known as the Lviv Way of St. James *Via Regia*. The examined section of the route is the first and only part of *Camino de Santiago* currently existing in Ukraine. A total length of the section of the Way of St. James, marked between Lviv and Shehyni (on the Polish-Ukrainian border) is 105 km. The analysis of the tourism and cultural potential of the Lviv Way of St. James *Via Regia* has been conducted with the use of the point bonitation method developed by Armin Mikos von Rohrscheidt for theme tourist and cultural routes as tourism products. Objects of key importance to the functioning of the route, management of tourism facilities, availability for transportation and theme events have been assessed. The general assessment of the functioning of the route has been performed and solutions which may have an impact on the further development of the section of the Way of St. James have been indicated. When analysing research results, the cartographic method, the descriptive and analytical method as well as the dynamic and comparative methods have been used. The performed valorisation of the Lviv Way of St. James *Via Regia* with Mikos von Rohrscheidt's method has indicated that, considering the general score (499 points), the analysed section of *Camino de Santiago* should be classified as a route of medium tourism potential. The shortcomings largely result from the lack of knowledge about the Way of St. James among residents of Ukraine, the absence of cult of St. James the Apostle in Ukraine, and a short functioning of the route which has not yet found its permanent place in the

awareness of the population of the Lviv Oblast. The theme compliance of individual objects with the declared theme of the route and the marking of the route have received the lowest evaluation. Also, the assessment of the route in terms of promotional activities and own service has been low whereas the overall evaluation of the accommodation and catering facilities in three marked locations along the route (Lviv, Horodok, Shehyni) has proved to be satisfactory. **Key words:** *Camino de Santiago*; Lviv Way of St. James *Via Regia*; Pilgrimages; Tourism and cultural potential; Valorisation; Religious tourism.

Wprowadzenie. Droga św. Jakuba (hiszp. *Camino de Santiago*, ang. *The Way of the Saint James*, niem. *Jakobsweg*) jest obecnie najbardziej znanym chrześcijańskim szlakiem pielgrzymkowym na świecie. Jest to szlak w wielu aspektach wyjątkowy, określany jako „najpiękniejsza droga świata”, „droga życia”, „droga prześlągania i nawrócenia”. Droga św. Jakuba to sieć szlaków prowadzących do katedry w Santiago de Compostela, gdzie według Tradycji znajdują się relikwie św. Jakuba Starszego Apostoła – pierwszego męczennika wśród Apostołów. W 1987 roku szlak ten został uznany przez Radę Europy za pierwszy Europejski Szlak Kulturowy, a w 1993 i 2015 roku (na terytorium Hiszpanii) oraz w 1998 roku (na obszarze Francji) wpisany na listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO.

Istniejący nieprzerwanie od ponad 1000 lat szlak pielgrzymkowy do Composteli w ostatnim dwudziestoleciu przeżywa imponujący rozwój. Rozwój *Camino de Santiago* w krajach Europy Zachodniej jest efektem działań podejmowanych przez szereg instytucji i organizacji na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym, władz samorządowych regionów, jak również działaniom podejmowanym przez duszpasterzy, bractwa św. Jakuba, stowarzyszenia i grupy przyjaciół Drogi św. Jakuba w lokalnych społecznościach¹. Rosnącą popularność wędrówek

¹ F. Mróz, Pielgrzymowanie polskimi odcinkami Drogi św. Jakuba na początku XXI wieku. W: P. Roszak, W. Rozyński (red.), *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*. t. 3, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2016, s. 182-186.

szlakiem pielgrzymkowym do Composteli zapoczątkowały proces nazwany przez Petera Margy jako »caminonizacja« – rozumiany jako „ogólnoświatowy rozwój szlaków świętych lub duchowych, pobudzony przede wszystkim sukcesem i przywłaszczeniem koncepcji »Camino«. Proces ten obejmuje rozprzestrzenianie idei duchowej drogi, która pobudza ludzi na całym świecie do wyruszenia pieszo w duchową podróż lub refleksyjnego poszukiwania sensu życia”².

W 2003 roku, kiedy zachodnioeuropejska sieć Drogi św. Jakuba dotarła do granicy niemiecko-polskiej w Görlitz – Zgorzelec, wśród Polaków, którzy doświadczyli już przeżycia wędrówki *Camino de Santiago* powstała myśl wytyczenia i oznakowania pierwszego – polskiego odcinka Szlaku Jakubowego. W 2005 roku otwarto pierwszy odcinek Drogi św. Jakuba w Polsce – tzw. Dolnośląską Drogę św. Jakuba, prowadzącą z Jakubowa do Zgorzelca³. Był to początek wytyczenia i oznakowania kolejnych odcinków Camino de Santiago w Polsce, które obecnie (stan na 1 sierpnia 2018 r.) tworzą sieć Szlaków Jakubowych o długości blisko 6 700 km. Dotarcie z kolei polskiego odcinka Drogi św. Jakuba *Via Regia* do polsko-ukraińskiego drogowego przejście granicznego Medyka – Szeginie, dało impuls do oznakowania Jakubowego Szlaku na terenie Ukrainy. W dniach 10-11 października 2015 roku w Szegini i Medyce przy granicy polsko-ukraińskiej połączono pierwszy – ukraiński odcinek *Camino de Santiago* tzw. Lwowską Drogę św. Jakuba *Via Regia* z polskim odcinkiem Szlaku Jakubowego – Podkarpacką Drogą św. Jakuba *Via Regia*.

² P. J. Margy, To Be or not to Be...a Pilgrim. Spiritual Pluralism Along the Camino Finisterre and the Urge for the End. W: C. Sánchez-Carretero (red.), *Heritage, Pilgrimage and the Camino to Finisterre. Walking to the End to the World*. Heidelberg: Springer 2015, s. 186.

³ F. Mróz, Droga św. Jakuba w Polsce – geneza i rozwój – w 10. rocznicę otwarcia pierwszego szlaku jakubowego. W: A. Wyrwa (red.), *Camino de Santiago. Szkice historyczne do peregrynacji i dziejów kultu św. Jakuba Apostoła Większego (wydanie II)*. Lednica: Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, 2015, s. 66.

Przedmiot i metodyka badań. Przedmiotem badań jest odcinek Drogi św. Jakuba o nazwie Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia*. Badany odcinek szlaku jest pierwszym i obecnie jedynym funkcjonującym odcinkiem *Camino de Santiago* na Ukrainie. Łączna długość szlaku ze Lwowa do polsko-ukraińskiego drogowego przejścia granicznego Medyka – Szeginie wynosi 105 km.

Analiza potencjału turystyczno-kulturowego Lwowskiej Drogi św. Jakuba została wykonana z zastosowaniem metody bonitacji punktowej, którą zaadoptował w odniesieniu do tematycznych szlaków turystyczno-kulturowych, jako produktów turystycznych A. Mikos von Rohrscheidt. Metoda zaproponowana przez tego autora umożliwia wykonanie badań oceny potencjału turystyczno-kulturowego całej grupy szlaków kulturowych o podobnym zasięgu przestrzennym, na obszarze Polski według jednolitych, porównywalnych kryteriów⁴. Do tej pory, w oparciu o zaproponowaną przez Mikos von Rohrscheidta metodę bonitacji punktowej oceniono potencjał turystyczno-kulturowy następujących odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce: Wielkopolską Droga św. Jakuba⁵, zachodniopomorski odcinek Pomorskiej Drogi św. Jakuba⁶, Małopolską Drogę św. Jakuba⁷ oraz Drogę św. Jakuba *Camino Polaco* (odcinek „Suwalszczyzna” oraz „Warmia i Mazury”: Dusznica – Olsztyn)⁸. Zdaniem autora prezentowanego opracowania, metoda bonitacji punktowej zaadoptowana przez Mikos von Rohrscheidta może być

⁴ A. Mikos v. Rohrscheidt, *Regionalne szlaki tematyczne. Idea, potencjał, organizacja*. Kraków: Wydawnictwo PROKSENIA, 2010.

⁵ T. Cerkaski, Wyniki analizy potencjału turystyczno-kulturowego Wielkopolskiej Drogi Świętego Jakuba. *Turystyka kulturowa*, 6 (2012), 58–78.

⁶ T. Duda, Waloryzacja i analiza potencjału turystyczno-kulturowego zachodniopomorskiej części Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba. *Turystyka kulturowa*, 12(2014), 71-97.

⁷ F. Mróz, Waloryzacja i ocena potencjału turystyczno-kulturowego Małopolskiej Drogi św. Jakuba. „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*” 11, 2017, s. 94-130.

⁸ F. Mróz, Waloryzacja i ocena potencjału turystyczno-kulturowego Drogi św. Jakuba *Camino Polaco* (odcinek „Suwalszczyzna” oraz „Warmia i Mazury”: Dusznica – Olsztyn), *Turystyka Kulturowa*, 3/2018 (maj – czerwiec 2018), 101-134.

zastosowana również do szlaków poza granicami Polski. Konieczne jest w tym wypadku założenie, że dane do oceny potencjału turystyczno-kulturowego w wybranych kategoriach pochodzą z opracowań akademickich na temat geografii turystycznej danego kraju, z opracowań poszczególnych regionów turystycznych przez które przebiega szlak w danym państwie, a w przypadku obiektów noclegowych z centralnego wykazu obiektów noclegowych (hotelarskich) na terenie danego państwa.

Badania terenowe na całym odcinku Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* zostały przeprowadzone w dwóch okresach: w październiku 2016 roku oraz od kwietnia do maja 2017 roku. Autor prezentowanego opracowania przeszedł badany odcinek szlaku, dokonując szczegółowej waloryzacji szlaku. W trakcie badań zebrano informacje o walorach turystycznych i zagospodarowaniu turystycznym przy badanym odcinku szlaku. W tym celu wykorzystano mapy turystyczne, przewodniki oraz witryny internetowe z informacją turystyczną. Ocenie poddano kluczowe obiekty dla funkcjonowania szlaku, zagospodarowanie turystyczne i dostępność komunikacyjną. Dokonano także ogólnej oceny funkcjonowania szlaku oraz wskazano rozwiązania, które mogą wpłynąć na dalszy rozwój tego odcinka Drogi św. Jakuba. W opracowaniu zebranych wyników badań posłużono się metodami: kartograficznymi, opisowo-analityczną i dynamiczno-porównawczą.

1. Dane podstawowe szlaku

Nazwa szlaku: Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia*

Ocenie potencjału turystyczno-kulturowego poddano odcinek Drogi św. Jakuba na Ukrainie o nazwie Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia*, prowadzący ze Lwowa do polsko-ukraińskiego drogowego przejścia granicznego Szeginie – Medyka.

Rodzaj szlaku: szlak pielgrzymkowy, szlak kulturowy, szlak pieszy, szlak rowerowy.

Data utworzenia szlaku: Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia* została oznakowana w latach 2013-2015. Uroczyste otwarcie tego odcinka Szlaku Jakubowego odbyło się w dniach 10-11 października 2015 roku w Szegini i w Medyce.

Lokalizacja: analizowany odcinek Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* prowadzi przez zachodnią część Obwodu Lwowskiego oraz przez mezoregiony geograficzne: Roztocza Wschodniego (Roztocze Lwowskie) i Płaskowyż Tarnogrodzki .

Zasięg: międzynarodowy.

Deklarowana tematyka szlaku: szlak pielgrzymkowy i kulturowy.

Oznakowanie szlaku: Lwowska Droga św. Jakuba została oznakowana za pomocą żółtych strzałek i charakterystycznej muszli św. Jakuba (w kolorze białym) na tle, które tworzą dwa poziome pasy: żółty i niebieski (nawiązanie do flagi Ukrainy).

2. Opis szlaku

Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia* ze Lwowa do Szegini, jest jedynym – jak dotąd – oznakowanym odcinkiem Drogi św. Jakuba na Ukrainie. Przedłużeniem Lwowskiej Drogi św. Jakuba w kierunku zachodnim – na terenie Polski jest Podkarpacka Droga św. Jakuba *Via Regia*, która z kolei łączy się Drogą św. Jakuba *Via Regia*. *Via Regia* (Droga Królewska) to średniowieczny trakt handlowy, który prowadził z Kijowa przez Żytomierz, Lwów, Przemyśl, Jarosław, Przeworsk, Kraków, Wrocław, Lipsk, Kolonię, Akwizgran, Paryż na Półwysep Iberyjski – do Santiago de Compostela. Szlak miał znaczenie międzynarodowe, a wędrowali nim przez wieki (do XIX wieku) kupcy, wojska i pielgrzymi udający się do Composteli.

Projekt wytyczenia i oznakowania Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* powstał dzięki współpracy pracowników Katedry Turyzmu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki z miłośnikami Szlakami Jakubowymi i czcicielami św. Jakuba w Polsce, zrzeszonymi w Bractwie św. Jakuba przy Sanktuarium Grobu Bożego w Przeworsku oraz w Bractwie św. Jakuba w Więclawicach Starych. Kluczowym projektem, który stał u genezy prac nad oznakowaniem pierwszego ukraińskiego odcinka Szlaku Jakubowego było otwarcie w 2012 roku Drogi św. Jakuba *Via Regia* na terenie województwa podkarpackiego (Korczowa – Przemyśl – Jarosław – Przeworsk – Łańcut – Rzeszów – Pilzno). W 2013 roku grupa przyjaciół Drogi św. Jakuba na Podkarpaciu oznakowała alternatywny szlak – prowadzący od drogowego przejścia granicznego na granicy polsko-ukraińskiej Szeginie – Medyka do Przemyśla.

W wytyczeniu Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* kierowano się przede wszystkim przebiegiem średniowiecznego traktu handlowego *Via Regia*. Szlak został wytyczony i oznakowany w znacznej części wzdłuż dróg gruntowych lub dróg twardych, a także ścieżek leśnych. Oznakowanie szlaku na odcinku wykonali pracownicy i studenci Katedry Turyzmu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie pod kierunkiem doc. O. Bordun oraz T. Zawadowskiego. Należy podkreślić, że Geograficzny Fakultet Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie został wpisany do projektu *Campus Stellae* i otrzymał Akademicką Akredytację Jakubową. Warto zaznaczyć, że projekt *Campus Stellae* jest ważnym ogniwem łączącym młodzież studencką oraz pracowników naukowo-dydaktycznych szkół wyższych z ideą pielgrzymowania – wędrówek po Camino de Santiago. Na Geograficznym Fakultecie Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego funkcjonuje również Punkt Informacji o Drodze św. Jakuba, w którym można otrzymać Paszport

Pielgrzyma, przybić pamiątkową pieczętkę oraz uzyskać informacje o Lwowskiej Drodze św. Jakuba *Via Regia*. Na wyróżnienie zasługuje jeszcze jeden element związany z Drogą św. Jakuba, którym poszczycić może się wspomniany fakultet. Jest nim „pomnik – plecak” z przypiętą mosiężną muszlą św. Jakuba, który zdobi dziedziniec geograficznego Fakultetu. Baner ze zdjęciem plecaka z muszlą św. Jakuba ozdabia również stronę internetową Fakultetu.

Kluczową rolę przy szlakach kulturowych odgrywają walory o charakterze antropogenicznym. Przy analizowanym odcinku Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* znajduje się wiele cennych walorów kulturowych – przede wszystkim miasto Lwów – wpisane na listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO, zabytkowe obiekty w Gródku, Milatynie, Sądowej Wiszni, a także ośrodki pielgrzymkowe (sanktuarium Miłosierdzia Bożego i Matki Bożej Łaskawej we Lwowie, sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Krysowicach oraz sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Mościskach).

3. Podstawa do ustalenia przebiegu szlaku i autentyczności oraz zgodności tematycznej obiektów

Podstawą do ustalenia przebiegu szlaku były prace naukowe m.in.: O. Bordun, J.M. Hołuba, Y. Szumańskiej, F. Mroza i Ł. Mroza na temat Drogi św. Jakuba *Via Regia*, geograficznego zasięgu kultu św. Jakuba w Europie Środkowej, pielgrzymowania Drogą św. Jakuba oraz historycznych śladów kultu św. Jakuba na Ukrainie:

Bordun, O. (2014). Program wytyczenia ukraińskiego odcinka europejskiego, pielgrzymkowego Szlaku św. Jakuba z Lwowa. W: A. Jackowski, F. Mróz (red.), *Święci i błogosławieni na Drodze św. Jakuba – w 800 rocznicę pielgrzymki św. Franciszka z Asyżu do Santiago de Compostela* (s. 265-276). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy.

- Бордун, О. (2015). Економічні можливості відродження культурного шляху Європи – «Via Regia» на території України. Економіка. Управління. Інновації. Випуск, № 1 (13), Житомир.
- Бордун, О., Шуманська, Ю. (2014). Сучасний стан і перспективи розвитку в Україні європейського паломницького шляху Святого Якова. W: Я. Б. Олійник (red.), Географія та туризм: – Вип. 28 (s. 131-140). Київ.
- Бордун, О., Голуб, Я. М. (2015). Стратегія та умови долучення України до Європейського паломницького шляху святого Якова. W: І. В. Саух (red.), Конкуреноспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи (s. 10-12). Житомир.
- Bordun, O., Hołub, J.M. (2015). Kult św. Jakuba Apostoła we Lwowie – stan badań i prace nad przedłużeniem Drogi św. Jakuba Via Regia na Ukrainie. W: P. Roszak, F. Mróz (red.), *Droga św. Jakuba w Polsce – historia, teraźniejszość i przyszłość. W 10. rocznicę otwarcia pierwszego polskiego odcinka Camino de Santiago* (s. 385-406). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy.
- Makiela, Z. (red.) (2007). *Via Regia – Kupiecki Szlak*. Jarosław: Wydawnictwo PWSZ w Jarosławiu.
- Mróz, F., Bordun, O. (2016). The Origin and Functioning of the Lviv Way of St. James Via Regia and Its Importance in the Development of Pilgrimages and Religious Tourism at the Polish-Ukrainian Border. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 10, 120-138.
- Mróz, F., Mróz, Ł. (2013). Pilgrimage and religious tourism on the Way of st. James – the first European Cultural Route. Вісник львівського університету. Серія географічна. Випуск 43, Ч. 2, 366-379.
- Mróz, F., Mróz, Ł. (2013). 5000 km polskich odcinków Drogi św. Jakuba. To nadal początek drogi? W: A. Jackowski, F. Mróz, Ł. Mróz (red.), *1200 lat pielgrzymek do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela* (s. 277-295). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy.

4. Przebieg szlaku

Szlak rozpoczyna się przy rzymskokatolickiej Bazylice archikatedralnej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Lwowie i prowadzi przez Gródek, Milatyn, Dmytrowice, Sądową Wisznię, Lipinki, Krysowice, Mościska, Czyszki, Chatki do polsko-ukraińskiego drogowego przejścia granicznego Szeginie – Medyka.

4.1. Obiekty kluczowe szlaku

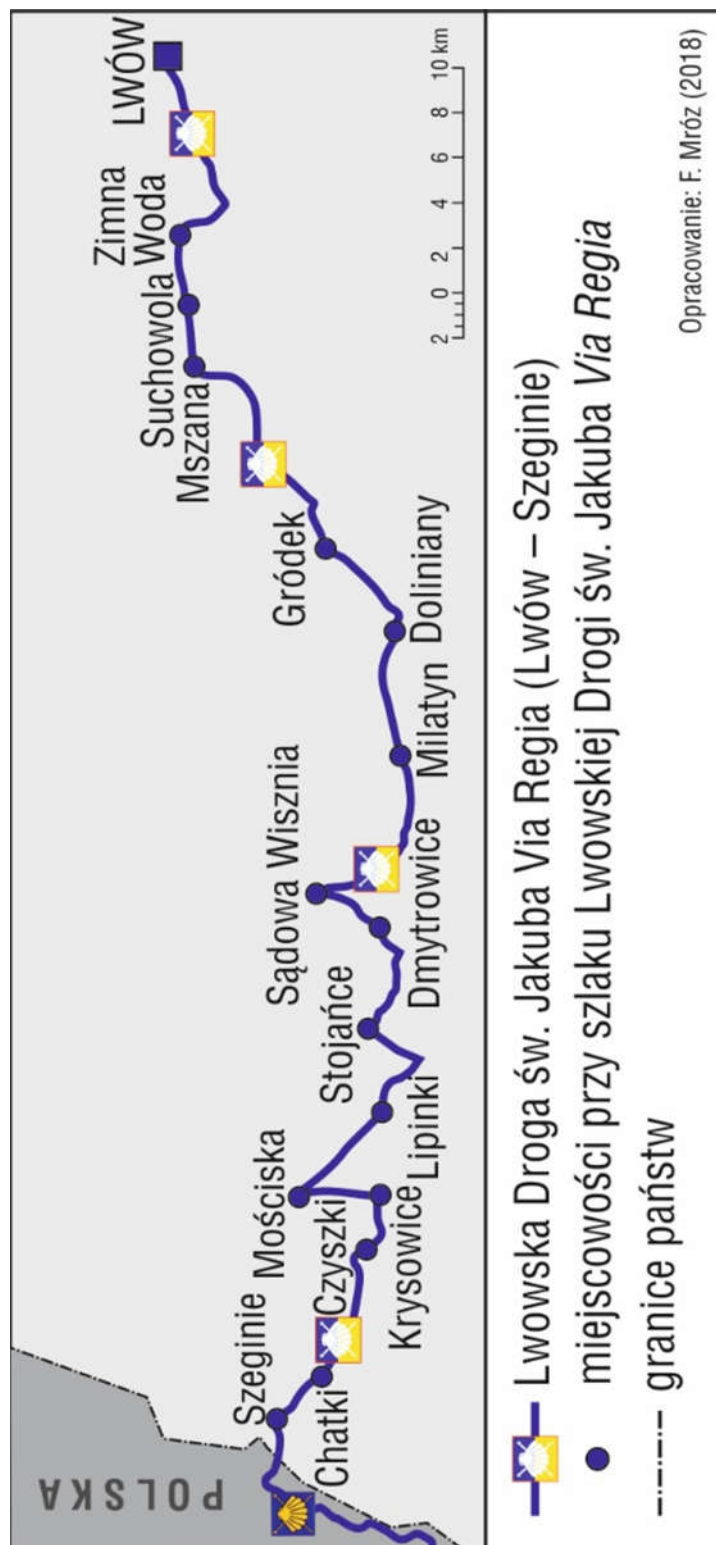
- Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie (siedziba lwowskich arcybiskupów Kościoła rzymskokatolickiego).

- Kościół farny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gródku.
- Kościół pw. św. Katarzyny – Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Mościskach.

4.2. Pozostałe obiekty formalnie zaliczane do szlaku

- Punkt Informacji o Lwowskiej Drodze św. Jakuba *Via Regia* na Geograficznym Fakultecie Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki, przy ul. Iwana Franki Doroshenko 41 we Lwowie.
- Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie (katedralna cerkiew archidiecezji lwowskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego).
- Cerkiew Wprowadzenia Matki Bożej do Świątyni (Свято-Введенський православний храм) w Mszanie.
- Kościół pw. św. Anny w Milatynie.
- Cerkiew pw. św. Dymitra z Tesaloniki (Церква святого Димитрія Солунського) w Milatynie.
- Kościół pw. Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych w Sądowej Wiszni.
- Cerkiew pw. św. Mikołaja w Dmytrowicach.
- Kościół pw. Nawiedzenia NMP w Lipinkach.
- Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Krysowicach.
- Cerkiew św. Mikołaja w Czyszkach.
- Kościół pw. św. Józefa w Szegini.

5. Mapa przebiegu szlaku

Rycina 1. Przebieg Lwowskiej Drogi św. Jakuba Via Regia (opracowanie: Franciszek Mróz).

6. Dane dotyczące przebiegu badania

Metodologia: metoda bonitacji punktowej, którą zaadoptował w odniesieniu do tematycznych szlaków turystyczno-kulturowych, jako produktów turystycznych Mikos von Rohrscheidt⁹.

Kwerenda źródłowa literatury i materiałów: maj 2015 r. – październik 2017 r.

Ankieta szlaku wypełniona podczas wywiadów z koordynatorami szlaku: październik 2016 r. – luty 2018 r.

Zapytania waloryzacyjne w obiektach: październik 2016 r. – maj 2017 r.

Badania terenowe: październik 2016 r. – maj 2017 r.

Przeprowadzający badania: Franciszek Mróz.

Badania wstępne (identyfikujące): październik 2016 r. (w trakcie dwutygodniowego stażu naukowego we Lwowskim Uniwersytecie Narodowym im. Iwana Franki we Lwowie).

Okres przeprowadzenia badania: październik 2016 r. – maj 2017 r.

7. Formularz waloryzacyjny Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia*

KATEGORIA I: Organizacja szlaku

Dane do oceny w ramach tej kategorii pochodzą z dokumentacji szlaku, kwerendy naukowej przeprowadzonej podczas prac związanych z wytyczeniem i oznakowaniem szlaku, wywiadów z koordynatorem szlaku oraz wywiadów z administratorami obiektów kluczowych na szlaku. Weryfikacja uzyskanych danych została przeprowadzona podczas wizji lokalnej¹⁰.

I.A. Uzasadniona tematyżacja szlaku

W przeciwieństwie do odcinków Drogi św. Jakuba oznakowanych w krajach Europy Środkowej i Zachodniej, na odcinku Lwowskiej Drogi św. Jakuba nie

⁹ A. Mikos v. Rohrscheidt, *Regionalne szlaki tematyczne...*

¹⁰ A. Mikos v. Rohrscheidt, *Regionalne szlaki tematyczne...*, s. 135.

było możliwe nawiązanie do rozmieszczenia parafii i kościołów pw. św. Jakuba Starszego Apostoła. Na analizowanym odcinku szlaku nie rejestruje się ani jednego kościoła bądź też cerkwi pod wezwaniem św. Jakuba Apostoła. Na Pograniczu Polsko-Ukraińskim jedynym kościołem pw. św. Jakuba – jednak nie przy szlaku Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* – jest obecnie niestety ruina świątyni w Krakowcu (archidiecezja lwowska, dekanat gródecki)¹¹. Należy jednak zaznaczyć, że w obrębie Wzgórza Zamkowego we Lwowie istniała cerkiew pw. Jakuba obrządku ormiańskiego. Świątynia ta została jednak rozebrana w XIX wieku, po decyzji władz austriackich realizujących uchwały tzw. reformy józefińskiej cesarza Józefa II Habsburga¹².

Warto w tym miejscu podkreślić, że rozprzestrzenianie się kultu św. Jakuba Starszego Apostoła w Europie Środkowej w średniowieczu „zatrzymało się” na wschodnich granicach Małopolski i Mazowsza. Kult św. Jakuba Starszego Apostoła na obszarze Rusi Czerwonej (Ziemia Sanocka, Ziemia Przemyska, Ziemia Chełmska, Ziemia Halicka i Ziemia Lwowska) miał już marginalne znaczenie. Kult ten został we wschodnich regionach Rzeczypospolitej niejako zastąpiony kultem innych świętych – przede wszystkim kultem św. Mikołaja, którego uważa się za patrona podróżników, a także marynarzy, handlarzy, łuczników, dzieci i studentów. Przy lub w najbliższym sąsiedztwie szlaku Lwowskiej Drogi św. Jakuba znajduje się kilka świątyń pod wezwaniem św. Mikołaja – we Lwowie, Dmytrowicach (murowana i drewniana cerkiew) i Czyszkach. Na podkreślenie zasługują także rozpoczęte starania mieszkańców Milatyna i doc. Oresty Bordun, którzy

¹¹ RKC (2018). Kościoły i kaplice Ukrainy. Pobrano z: www.rkc.in.ua/index.php?l=p&m=k&f=ozlvja&p=lvjajrjk (dostęp: 12.03.2018).

¹² O. Bordun, J.M. Hołub, Kult św. Jakuba Apostoła we Lwowie – stan badań i prace nad przedłużeniem Drogi św. Jakuba *Via Regia* na Ukrainie. W: P. Roszak, F. Mróz (red.), *Droga św. Jakuba w Polsce – historia, teraźniejszość i przyszłość. W 10. rocznicę otwarcia pierwszego polskiego odcinka Camino de Santiago* (s. 386–388). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy, 2015.

w dniu 30 stycznia 2018 roku podczas spotkania z ks. arcybiskupem Mieczysławem Mokrzyckim, poprosili metropolitę lwowskiego o poszerzenie wezwania kościoła filialnego pw. św. Anny w Milatynie o patronat św. Jakuba Starszego Apostoła. Pomimo braku świątyń pod wezwaniem św. Jakuba na Ukrainie to ikonografia pierwszego męczennika wśród Apostołów jest stosunkowo bogata, a jego wizerunki występują we wszystkich cerkwiach w których zachowały się ikonostasy, a także w katolickich kościołach parafialnych¹³.

I.A.a. Literatura naukowa tematyzująca badany odcinek szlaku

Artykuły lub samodzielne rozdziały w opracowaniach naukowych poświęcone szlakowi (do 3, po 5 pkt za każdy artykuł):

Bordun, O. (2014). Program wytyczenia ukraińskiego odcinka europejskiego, pielgrzymkowego Szlaku św. Jakuba z Lwowa. W: A. Jackowski, F. Mróz (red.), *Święci i błogosławieni na Drodze św. Jakuba – w 800 rocznicę pielgrzymki św. Franciszka z Asyżu do Santiago de Compostela* (s. 265-276). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy. [5 pkt]

Бордун, О., Шуманська, Ю. (2014). *Сучасний стан і перспективи розвитку в Україні європейського паломницького шляху Святого Якова*. W: Я. Б. Олійник (red.), *Географія та туризм: – Вип. 28* (s. 131-140). Київ. [5 pkt]

Bordun, O., Hołub, J.M. (2015). Kult św. Jakuba Apostoła we Lwowie – stan badań i prace nad przedłużeniem Drogi św. Jakuba Via Regia na Ukrainie. W: P. Roszak, F. Mróz (red.), *Droga św. Jakuba w Polsce – historia, teraźniejszość i przyszłość. W 10. rocznicę otwarcia pierwszego polskiego odcinka Camino de Santiago* (s. 385-406). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy. [5 pkt]

I.A.b. Literatura popularna tematyzująca szlak

Hołub, J.M., Mróz, Ł. (2013). *Droga św. Jakuba Via Regia, Podkarpackie – przewodnik pielgrzyma i turysty*. Jarosław: Wyd. Stowarzyszenie Przyjaciele Dróg św. Jakuba w Polsce. [5 pkt]

¹³ *Ibidem*, s. 398–400.

I.A.c. Zgodność tematyczna poszczególnych obiektów z deklarowanym tematem szlaku

Na badanym odcinku Lwowskiej Drogi św. Jakuba nie znajduje się choćby jedna świątynia pw. św. Jakuba Starszego Apostoła. W przypadku pozostałych obiektów trudno jednoznacznie wykazać zgodność tematyczną z deklarowanym tematem szlaku. Należy jednak podkreślić, że w Bazylice archikatedralnej pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie, w stallach kanonicznych znajduje się płaskorzeźba przedstawiająca św. Jakuba Starszego Apostoła w stroju compostelańskim (w płaszczu i kapeluszu z muszlą, trzymającego w prawej ręce laskę pielgrzymią z bukłakiem, zaś w lewej księgę), a w kaplicy Kampianów marmurowa płaskorzeźba św. Jakuba¹⁴. Piaskowcowa płaskorzeźba z wizerunkiem św. Jakuba Starszego Apostoła znajduje się także w kaplicy Trójcy Świętej i Męki Pańskiej (kaplicy Boimów) usytuowanej obok archikatedry łacińskiej we Lwowie. Ikonografia Patrona pielgrzymów występuje także w cerkwiach znajdujących się przy szlaku. W kościele pw. św. Anny znajduje się figurka św. Jakuba Apostoła ofiarowana mieszkańcom Milatyna i duszpasterzom parafii w dniu 13 maja 2017 roku przez członków Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych i pielgrzymów – uczestników VI Niedzielnego Pielgrzymowania Lwowską i Podkarpacką Drogą św. Jakuba „Z Maryją i św. Jakubem na drodze wiary i przemiany”.

Zgodność z deklarowanym tematem szlaku wykazuje 1 na 14 obiektów (7%).

[0 pkt]

Suma punktów za podkategorie I.A.: 20 (z 50 możliwych)

¹⁴ *Ibidem*, s. 399.

I.B. Oznaczenie szlaku

I.B.a. Oznaczenie szlaku na trasie

Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia*, jak już wspomniano, została oznakowana za pomocą żółtych strzałek i charakterystycznej muszli św. Jakuba. Wygląd i stylizacja muszli jest wzorowana na oznakowaniu Drogi św. Jakuba *Via Regia*. Niestety, pomimo poprawnego oznakowania szlaku przez pracowników Geograficznego Fakultetu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie, obecnie oznakowanie to jest bardzo fragmentaryczne, gdyż tabliczki oraz znaki muszli św. Jakuba zostały na wielu odcinkach zniszczone. Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia* nie jest także oznakowana na terenie miasta Lwowa. **[6 pkt]**

I.B.b. Oznaczenie fizyczne bezpośrednio przy obiektach szlaku

Brak fizycznego oznaczenia przy obiektach szlaku. **[0 pkt]**

I.B.c. Oznaczenie systemowe przebiegu szlaku

(w systemie nawigacji satelitarnej lub temu podobnym)

Istnienie oznaczenia tylko przebiegu szlaku lub tylko jego obiektów w systemie nawigacji satelitarnej lub w innych elektronicznych systemach prowadzenia ruchu:

- W aplikacjach „Mapy.cz” oraz „Maps.me” oznaczone zostały wszystkie obiekty kluczowe oraz większość pozostałych obiektów Lwowskiej Drogi św. Jakuba. **[5 pkt]**

Suma punktów za podkategorię I.B.: 11 (z 50 możliwych)

I.C. Koordynacja szlaku

I.C.a. Funkcjonowanie koordynatora szlaku

Głównymi koordynatorami Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* są doc. Oresta Bordun oraz dr Taras Zawadowski – pracownicy Geograficznego Fakultetu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie. Koordynatorzy podejmują współpracę z duszpasterzami parafii położonych przy szlaku w celu rozwoju szlaku i obsługi ruchu turystycznego i pielgrzymkowego. **[10 pkt]**

Koordynacja szlaku w ramach instytucji lub organizacji zajmującej się także innymi typami produktów turystycznych lub inną działalnością na rzecz turystyki: Geograficzny Fakultet Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie, jak już wspomniano, należy do sieci *Campus Stellae*. Fakultet podejmuje wiele działań naukowych i praktycznych na rzecz rozwoju turystyki. **[6 pkt]**

I.C.b. Dostępność koordynatora szlaku

Dane koordynatora Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* są publicznie dostępne w portalu społecznościowym Facebook: www.facebook.com/Viaregia.Ukraine/

Od poniedziałku do piątku, w godz. od 8:00 do 15:00, czynny jest Punkt Informacji o Lwowskiej Drodze św. Jakuba *Via Regia* na Geograficznym Fakultecie Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie. **[5 pkt]**

Niestety, obecnie (stan w dniu 1 marca 2018 r.) nie funkcjonuje strona internetowa poświęcona Lwowskiej Drodze św. Jakuba.

I.C.c. Usługi informacyjne koordynatora w odniesieniu do szlaku

Obsługa i informacja na temat Lwowskiej Drogi św. Jakuba w języku polskim, ukraińskim i angielskim przez pracowników naukowych Geograficznego Fakultetu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie. [4 pkt]

I.C.d. Dodatkowe usługi koordynatora

Pracownicy naukowcy Geograficznego Fakultetu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie podejmują szereg działań dodatkowych związanych z tematyką szlaku na szczeblu regionalnym. Nie są to jednak komercyjne pakiety turystyczne. Są to przede wszystkim przejścia o charakterze pielgrzymkowo-turystycznym, wystawy prac malarskich, zajęcia terenowe ze studentami związane tematycznie z kultem św. Jakuba i *Camino de Santiago*. [5 pkt]

- oferowanie usługi przewodnickiej na szlaku [2 pkt]

Suma punktów za podkategorię I.C.: 32 (z 50 możliwych)

I.D. Dostępność turystyczna obiektów na szlaku

I.D.a. Faktyczna dostępność obiektów na szlaku

Dostępność turystyczną wszystkich obiektów na szlaku oceniono na podstawie wizji lokalnej. Tylko w przypadku 3 obiektów (Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie, Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie (katedralna cerkiew archidiecezji lwowskiej Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego), Punkt Informacji o Lwowskiej Drodze św. Jakuba *Via Regia* na Geograficznym Fakultecie Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki) stwierdzono dostępność

pełną¹⁵. Kościoły w Gródku, Mościskach, Sądowej Wiszni, Krysowicach i w Szegini posiadają dostępność ograniczoną¹⁶, a w przypadku pozostałych 6 obiektów stwierdzono brak dostępności¹⁷. [0 pkt]

I.D.b. Dostępność komunikacyjna obiektów na szlaku

Dostępność komunikacyjna obiektów na szlaku – rozumiana przez Mikos von Rohrscheidta jako „możliwość dojazdu bezpośredniego do obiektów szlaku autobusem kursowym, autokarem lub samochodem osobowym oraz możliwość zaparkowania dla autokarów i parking dla samochodów w odległości nie większej niż 200 m od wejścia do obiektu”¹⁸. Możliwość dojazdu bezpośredniego do obiektów istnieje w przypadku 14 obiektów (100%). [20 pkt]

Suma punktów za podkategorię I.D.: 20 (z 50 możliwych)

Razem za całą kategorię I: 83 punktów (z 200 możliwych)

¹⁵ Pełną dostępność faktyczną obiektu według Mikos von Rohrscheidta można stwierdzić wówczas, kiedy „w wyznaczonych i respektowanych przez administratora dniach i godzinach obiekt jest otwarty lub jego otwarcie jest możliwe bez specjalnego zamówienia dla zwiedzania zarówno dla grup zorganizowanych, jak i dla turystów indywidualnych, przy czym dzienny czas dostępności powinien być nie mniejszy niż 5 godzin, a liczba dni dostępności obiektu w skali roku powinna wynosić nie mniej niż 300. Dla stwierdzenia takiej dostępności wystarczy dokładne wskazanie adresu i telefonu osób odpowiedzialnych za obiekt, które są w stanie go otworzyć dla zwiedzających w ciągu maksimum 10 minut od zgłoszenia chęci zwiedzania”. W: A. Mikos v. Rohrscheidt, *Regionalne szlaki tematyczne...*, s.140.

¹⁶ Dostępność ograniczoną według A. Mikos von Rohrscheidta stwierdza się wówczas „gdy w wyznaczonych dniach i godzinach zwiedzanie obiektu możliwe jest tylko po uprzednim zgłoszeniu u administratora obiektu lub w innej wyznaczonej jednostce dokonywanym na jeden lub więcej dni wcześniej. Dostępność ograniczona zachodzi także wówczas, gdy istnieje wprawdzie możliwość otwarcia obiektu bez specjalnego zamówienia, ale informacja o tym nie jest umieszczona bezpośrednio przy wejściu, albo też (w braku takiej informacji) miejsce przechowywania kluczy nie znajduje się w bezpośredniej bliskości obiektu i nie jest jako takie oznaczone (np. jako biuro parafialne zlokalizowane przy kościele)”. W: A. Mikos v. Rohrscheidt, *Regionalne szlaki tematyczne...* s. 140.

¹⁷ „Obiekt na co dzień nie jest otwarty i nie jest wyraźnie wskazana żadna droga udostępniania go, którą mogliby wykorzystać turyści zwiedzający szlak”. W: A. Mikos v. Rohrscheidt, *Regionalne szlaki tematyczne...* s. 140.

¹⁸ A. Mikos v. Rohrscheidt, *Regionalne szlaki tematyczne...*, s. 141.

KATEGORIA II

Ogólna atrakcyjność turystyczna szlaku

Dane zebrane do oceny w ramach tej kategorii pochodzą z opracowań naukowych na temat szlaku i poszczególnych obiektów oraz z przeprowadzonej wizji lokalnej w obiektach¹⁹.

II.A. Autentyczność obiektów szlaku

Przeprowadzone badania wykazały, że 14 obiektów na Lwowskiej Drodze św. Jakuba *Via Regia* ma charakter autentyczny (oryginalny, pierwotny). Żaden z obiektów nie został wykreowany specjalnie na potrzeby tego szlaku. **[40 pkt]**

II.B. Zwartość szlaku

Odległość pomiędzy każdymi kolejnymi obiektami szlaku nie przekracza 30 km. **[15 pkt]**

II.C. Liczba obiektów należących formalnie do szlaku

Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia* na odcinku Lwów – Szeginie liczy 14 obiektów spełniających wymogi formalne (patrz: Dane podstawowe szlaku). **[8 pkt]**

II.D. Regularna usługa transportowa zgodna z przebiegiem szlaku

Regularna, całoroczna usługa transportowa łączy bezpośrednio 14 kolejnych obiektów szlaku (100%). **[15 pkt]**

II.E. Stan utrzymania poszczególnych obiektów szlaku

W ocenie uwzględniono następujące elementy: brak zagrożeń budowlanych dla zwiedzających, wyposażenie obiektów w WC i węzły sanitarne,

¹⁹ *Ibidem.*

estetyczny wygląd zewnętrzny, estetyczny wygląd wewnętrzny oraz czystość bezpośredniego otoczenia obiektu²⁰.

Stan utrzymania 14 obiektów przy Drodze Polskiej należy ocenić jako zadawalający²¹. Niestety tylko w 3 obiektach dostępną są toalety publiczne.

[15 pkt]

Suma punktów za kategorię II: 93 (z 100 możliwych)

KATEGORIA III

Turystyczno-kulturowy potencjał obiektów szlaku

Przyjęta w tej kategorii liczba punktów przypisana obiektom szlaku, odpowiadającym deklarowanej tematyce szlaku jest znacznie wyższa niż ta przypisana innym kategoriom tematycznym. Tematyka szlaku jest bowiem kluczowym elementem, który decyduje o sile przyciągania turystów²².

III.A. Znaczenie kulturowe obiektów zgodne z tematyką szlaku

- obiekty o znaczeniu międzynarodowym (do 3, po 20 pkt):
 1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie w obrębie Starego Miasta Lwowa – wraz z archikatedralnym soborem św. Jury, Wysokim Zamkiem i dzielnicą Podzamcze – wpisana na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO w 1998 r. **[20 pkt]**
- obiekty o znaczeniu krajowym*²³ (do 5, po 10 pkt): brak. **[0 pkt]**

²⁰ *Ibidem.*

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem.*

²³ „Gwiazdka postawiona obok opcji w tej kategorii oznacza, że obiekty z danej grupy uwzględniane są wówczas, gdy brak obiektów w kategorii bezpośrednio wyższej lub ich liczba jest mniejsza niż wskazana maksymalna ilość uwzględnionych obiektów w ramach tej wyższej opcji. W przypadku gdy obiekty w opcji wyższej są wskazane, ale ich liczba jest mniejsza niż

- obiekty o znaczeniu regionalnym** (do 5 obiektów, po 5 pkt):
 1. Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Krysowicach. [5 pkt]
 2. Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Mościskach. [5 pkt]
 3. Drewniana cerkiew św. Mikołaja w Dmytrowicach. [0 pkt]

Dodatkowo za każdy obiekt spośród wymienionych będący zespołem więcej niż 2 różnych pojedynczych obiektów albo za zgrupowanie więcej niż 2 różnych obiektów szlaku zgodnych z jego tematyką na terenie jednej miejscowości (do trzech zespołów po 4 punkty):

1. Lwów (Katedra rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie, Punkt Informacji o Lwowskiej Drodze św. Jakuba *Via Regia* na Geograficznym Wydziale Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki, Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie). [4 pkt]
2. Milatyn (kościół pw. św. Anny i cerkiew św. Dymitra z Tesaloniki). [4 pkt]

Suma punktów za podkategorie III.A.: 38 (z 60 możliwych)

III.B. Eventy zgodne z tematem szlaku

Koordynatorzy Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* we współpracy z Bractwem św. Jakuba przy Sanktuarium Bożego Grobu w Przeworsku i Bractwem św. Jakuba w Więclawicach Starych organizują tzw. „Niedzielne Pielgrzymowania Drogą św. Jakuba” (jednodniowe regularne *eventy* tematyczne). Pierwsza tego typu pątnicza wędrówka na trasie ze Lwowa do Gródka, odbyła się 25 lipca 2015 roku przy udziale 50 pielgrzymów

dopuszczalna do oceny w danej opcji, w opcji oznaczonej gwiazdką można wskazać obiekty tylko w liczbie brakującej do pełnej ilości w grupie poprzedzającej. Np. jeśli w grupie wyższej dopuszczalna była liczba 5 obiektów, a wskazano tylko 2, z grupy oznaczonej gwiazdką można wskazać i punktować już tylko 3 obiekty. Przy większej liczbie gwiazdek przy danej grupie podobna procedura odnosi się do odpowiedniej liczby grup wyższych”. (Mikos von Rohrscheidt, 2010: 146).

(25 z Polski i 25 z Ukrainy) (Bordun, Mróz, 2016). W dniu 1 kwietnia 2017 roku, po Mszy św. w Bazylice archikatedralnej pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie na szlak Lwowskiej Drogi św. Jakuba wyruszyło 76 osób z wielu zakątków Polski (z Małopolski, Podkarpacia, Dolnego i Górnego Śląska, Pomorza i Podhala) rozpoczynając VI Niedzielne Pielgrzymowanie Drogą św. Jakuba *Via Regia* »Z Maryją i św. Jakubem na Drodze wiary i przemiany«. Podczas I i II etapu (1-2 kwietnia 2017 r.) pielgrzymi przeszli odcinek Lwowskiej Drogi św. Jakuba z Lwowa do Milatyna. W dniach 13-14 maja 2017 roku Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych, Przeworsku i Lwowie zorganizowały III i IV etap pielgrzymki – z Milatyna do Szegini (granicy ukraińsko-polskiej), w których uczestniczyło 35 osób. Pielgrzymka była kontynuowana w kolejnych miesiącach 2017 i 2018 roku, a jej celem jest dotarcie do sanktuarium św. Jana Pawła II w Krakowie w dniu 21 października 2018 roku. [5 pkt]

Suma punktów za podkategorie III.B.: 5 (z 40 możliwych)

III.C. Dodatkowe atrakcje tematyczne

- W Punkcie Informacji o Lwowskiej Drodze św. Jakuba *Via Regia* na Geograficznym Fakultecie Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki znajduje się wystawa poświęcona *Camino de Santiago*. W punkcie można uzyskać m.in. specjalny Paszport Pielgrzyma oraz pamiątkowy stempel. [5 pkt]

Suma punktów za podkategorie III.C.: 5 (z 20 możliwych)

III.D. Znaczenie historyczne obiektów szlaku

- obiekty o międzynarodowym znaczeniu historycznym (do 2, po 10 pkt):

1. Katedra rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie:
W dniu 1 kwietnia 1656 roku, przed cudownym obrazem Matki Bożej Łaskawej król Jan II Kazimierz złożył śluby lwowskie i oddał Rzeczpospolitą pod opiekę Najświętszej Maryi Panny, którą nazwał Królową Korony Polskiej. W dniu 25 czerwca 2001 roku świątynię nawiedził papież Jan Paweł II podczas podróży apostolskiej na Ukrainę.
[10 pkt]

- obiekty o krajowym znaczeniu historycznym* (do 3, po 5 pkt):

1. Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie – katedralna cerkiew archidiecezji lwowskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego, zbudowana w latach 1744-1772. Świątynia uznawana za jeden z najwybitniejszych dzieł późnego baroku w Europie. W dniu 25 czerwca 2001 roku cerkiew nawiedził papież Jan Paweł II podczas podróży apostolskiej na Ukrainę. Pałac arcybiskupi przy katedrze św. Jura był papieską rezydencją podczas pobytu we Lwowie. **[5 pkt]**

Zgrupowanie więcej niż 2 różnych obiektów szlaku zgodnych z jego tematyką na terenie jednej miejscowości (do trzech zespołów po 2 punkty):
Lwów (Katedra rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie i Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie). **[4 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.D.: 19 (z 20 możliwych)

III.E. Znaczenie biograficzne obiektów szlaku

- obiekt związany z postacią o znaczeniu międzynarodowym (do 2 obiektów, po 10 pkt):
 1. Katedra rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie. W katedrze znajdują relikwie: bł. Jakuba Strzemię (Jakub Strepa; 1340-

1409) – franciszkanina, arcybiskupa halickiego, błogosławionego Kościoła katolickiego; św. Józefa Bilczewskiego (1860-1923) – arcybiskupa lwowskiego obrządku łacińskiego, świętego Kościoła katolickiego; św. Zygmunta Gorazdowskiego (1845-1920) – kapłana, świętego Kościoła katolickiego. **[10 pkt]**

- obiekt związany z postacią o znaczeniu krajowym (do 3 obiektów, po 3 pkt):

1. Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie. W podziemnej krypcie archikatedry pochowano Sługę Bożego Ks. Arcybiskupa Andrzeja Szeptyckiego, Arcybiskupa Metropolite Lwowskiego i Halickiego obrządku bizantyjsko-ukraińskiego (1865-1944). **[3 pkt]**

Suma punktów za podkategorie III.E.: 13 (z 20 możliwych)

III.F. Związek obiektów szlaku z dziejami religii lub posiadanie aktualnego znaczenia dla życia religijnego

Ta kategoria waloryzacji nie jest brana pod uwagę ze względu na to, że szlak jest tematyzowany w zakresie religii. **[0 pkt]**

III.G. Znaczenie obiektów na szlaku lub miejscowości położonych na szlaku dla innego typu turystyki kulturowej niż wskazany w temacie szlaku albo uwzględniony w pozostałych kategoriach

- obiekty o międzynarodowym znaczeniu dla innego typu turystyki kulturowej niż wskazany w temacie szlaku (do 2, po 10 pkt): brak. **[0 pkt]**
- obiekty o krajowym* znaczeniu dla turystyki obiektów technicznych i przemysłowych (do 3 obiektów, po 5 pkt):
 1. Lwów – Lviviarnia – Muzeum Piwowarstwa. **[5 pkt]**

- obiekty o krajowym* znaczeniu dla turystyki muzealnej (do 3 obiektów, po 5 pkt):
 1. Lwów – Lwowska Galeria Sztuki im. Borysa Woźnickiego – w zbiorach ponad 50 tys. eksponatów w kilkunastu oddziałach w regionie lwowskim (m.in. obrazy Jana Matejki, Tiziano Vecellio (Tycjana), Francisco Goya, Paula Rubensa, George de La Tour). **[5 pkt]**
- obiekty o regionalnym** znaczeniu dla turystyki obiektów technicznych i przemysłowych (do 3 obiektów, po 2 pkt):
 1. Lwów – Dworzec Kolejowy Lwów Główny. **[2 pkt]**
- obiekty o regionalnym** znaczeniu dla turystyki obiektów militarnych (do 3 obiektów po 2 pkt):
 1. Lwów – Arsenał Miejski. **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.G.: 12 (z 20 możliwych)

III.H. Związek poszczególnych obiektów szlaku lub miejscowości na szlaku z innymi grupami etnicznymi albo z historią innych narodów (w sumie do dwóch obiektów dla danej grupy narodowej przy uwzględnieniu maksimum trzech różnych grup narodowych):

- za każdy obiekt o znaczeniu o ogólnokrajowym (narodowym) dla danej grupy narodowej (Polaków) – (5 pkt):
 1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie. **[5 pkt]**
 2. Cmentarz Łyczakowski we Lwowie – najstarsza nekropolia miasta i jeden z najstarszych cmentarzy w Europie. Na cmentarzu pochowani są zasłużeni dla Polski (i Ukrainy) ludzie nauki, kultury i polityki – m.in. Stefan Banach, Seweryn Goszczyński, Artur Grottger, Wojciech Kętrzyński, Maria Konopnicka, Gabriela Zapolska. **[5 pkt]**

3. Lwowska Naukowa Biblioteka Ukrainy im. Wasyla Stefanyka Narodowej Akademii Nauk Ukrainy – biblioteka utworzona w większości ze zbiorów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Zakład ufundowany w 1817 roku we Lwowie przez Józefa Maksymiliana Ossolińskiego do 1945 roku mieścił się w budynkach dawnego klasztoru i kościoła sióstr karmelitanek trzewickowych przy ul. Ossolińskich 2 we Lwowie. W 1944 roku część cennych zbiorów Ossolineum (około 11 000 starych druków, rękopisów, dyplomów i rysunków) ewakuowano ze Lwowa i ukryto w okolicach Złotoryi, a w 1947 roku trafiły one do Wrocławia. W latach 1946-1947 około 30% lwowskiego zbioru Ossolineum (217 tys. woluminów) przekazano do Wrocławia jako „dar narodu ukraińskiego dla narodu polskiego”. Ponad 540 tys. woluminów przedwojennego zasobu Ossolineum pozostało we Lwowie²⁴. [0 pkt]

- za każdy obiekt o znaczeniu o regionalnym* dla danej grupy narodowej (Polaków) (3 pkt):
 1. Kościół farny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gródku. [0 pkt]

Zgrupowanie więcej niż 2 różnych obiektów szlaku z tej grupy na terenie jednej miejscowości (do trzech zespołów po 2 punkty): Lwów [2 pkt]

Suma punktów za podkategorie III.H.: 12 (z 20 możliwych)

III.I. Dodatkowe punkty za ofertę wszystkich obiektów wpisanych powyżej klas

- stały przewodnik obiektowy w języku ukraińskim i polskim:
(za pierwszych 5 obiektów po 2 pkt):

²⁴ Zakład Narodowy im. Ossolińskich (2014). Zbiory lwowskie. Pobrano z: <https://ossolineum.pl/index.php/aktualnosci/zbiory-lwowskie/> (dostęp: 3.03.2018 r.).

1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie (siedziba lwowskich arcybiskupów Kościoła rzymskokatolickiego). **[2 pkt]**
- minimum dwa języki obce w ofercie zamawianego przewodnika obiektowego (w pierwszych pięciu obiektach, po 1 pkt):
 1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie (siedziba lwowskich arcybiskupów Kościoła rzymskokatolickiego). **[1 pkt]**
 - możliwość zamówienia przewodnika obiektowego (pierwsze 5 obiektów po 1 pkt):
 1. Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie (katedralna cerkiew archidiecezji lwowskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego). **[1 pkt]**
 - własny materiał informacyjny w obiekcie (do 10 obiektów, po 1 pkt od obiektu):
 1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie (siedziba lwowskich arcybiskupów Kościoła rzymskokatolickiego). **[1 pkt]**
 2. Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie (katedralna cerkiew archidiecezji lwowskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego). **[1 pkt]**
 3. Kościół pw. św. Katarzyny – Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Mościskach. **[1 pkt]**
 4. Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Krysowicach. **[1 pkt]**
 - własny materiał informacyjny w obiekcie przynajmniej w dwóch językach obcych – informacje w języku ukraińskim, polskim i angielskim w obiektach (pierwsze 5 obiektów po 1 pkt):
 1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie (siedziba lwowskich arcybiskupów Kościoła rzymskokatolickiego). **[1 pkt]**
 2. Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie (katedralna cerkiew archidiecezji lwowskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego). **[1 pkt]**
 - sklep obiektowy oferujący przedmioty związane z tematem obiektu lub obiektu i szlaku (za pierwszych 5, po 3 pkt): brak. **[0 pkt]**

- kiosk obiektowy* oferujący przedmioty związane z tematem obiektu lub obiektu i/lub szlaku (za pierwszych 5, po 2 pkt):
 1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie (siedziba lwowskich arcybiskupów Kościoła rzymskokatolickiego). **[2 pkt]**
 2. Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie (katedralna cerkiew archidiecezji lwowskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego). **[2 pkt]**

Suma punktów za podkategorie III.I.: 14 (z 30 możliwych)

III.J. Punkty dodatkowe za obiekty unikalne

- Obiekt z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO w ramach szlaku lub w gminie, przez którą przebiega szlak:
 1. Stare Miasto wraz z archikatedralnym soborem św. Jury, Wysokim Zamkiem i dzielnicą Podzamcze we Lwowie. **[25 pkt]**
- za każdy obiekt unikalny w skali kraju (do 3 obiektów, po 5 punktów)
 1. Muzeum Architektury Ludowej i Kultury Materialnej Wsi – skansen na terenie Regionalnego Parku Krajobrazowego „Zniesienie”, w którym zebrano obiekty sakralne, mieszkalne i gospodarcze regionów etnograficznych zachodniej Ukrainy: Polesia, Wołynia, Ziemi Lwowskiej, Podola, Pokucia, Bukowiny, Huculszczyzny, Bojkowszczyzny, Łemkowszczyzny i Zakarpacia. **[5 pkt]**
 2. Muzeum Piwowarstwa we Lwowie. Lwowski browar był jednym z największych na terenie Austro-Węgier, Polski i Ukrainy. Lwów ma największe tradycje browarnicze na Ukrainie. Obecnie browar należy do międzynarodowego koncernu Carlsberg. Muzeum Piwowarstwa jest największym tego typu obiektem na Ukrainie. **[5 pkt]**

3. Malowidła Jana Henryka Rosena w katedrze ormiańskiej we Lwowie – malowidła składające się z monumentalnych kompozycji, podzielonych na trzy części. **[5 pkt]**

Suma punktów za podkategorię III.J.: 35 (z 50 możliwych)

Suma punktów za kategorię III: 158 (z 300 możliwych)

KATEGORIA IV: Obsługa własna szlaku

Dane zestawione w tej podkategorii pochodzą z wywiadów z koordynatorami Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia*. Dane te zostały zweryfikowane podczas badań terenowych.

IV.A. Informacja i promocja szlaku

- wersje obcojęzyczne na portalach internetowych obiektów (liczone na maksimum 5 portalach obiektów do 2 wersji, za każdą po 1 punkcie)
 1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie – wersje językowe: polski, angielski, ukraiński (www.lwowskabazylika.org.ua/). **[1 pkt]**
- książki i albumy na temat poszczególnych obiektów na szlaku (do 5, po 3 pkt):
 1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie:

Adamski, J. [et. al.] (oprac.) (2013). *Katedra łacińska we Lwowie*. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie. **[3 pkt]**

Czuba, M. (2002). *Gotycka archikatedra łacińska we Lwowie*. Przemyśl: Regionalny Ośrodek Kultury, Edukacji i Nauki. **[3 pkt]**

Hejke, K. (2003). *Katedra Lwowska obrządku łacińskiego*. Warszawa: Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. **[3 pkt]**

Smirnow, J., Smirnow, J., (2001). *Bazylika Metropolitalna obrządku łacińskiego pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i kaplica Boimów we Lwowie: dzieje, architektura i stan obecny*. Przemyśl: Wydawnictwo Sen Set. **[3 pkt]**

2. Archikatedralny sobór św. Jura we Lwowie:

Smirnow, J. (2016). *Katedra greckokatolicka p.w. św. Jura w Lwowie*. Warszawa: Instytut Lwowski. [3 pkt]

- organizacja konferencji popularyzacyjnej, związanej z tematyką szlaku w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem: Prezentacja doc. Oresty Bordun i asystenta Jurija Maticzyna nt. Lwowskiej Drogi św. Jakuba w Katedrze Turyzmu Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie – 30 marca 2017 roku [4 pkt]

Suma punktów za podkategorie IV.A.: 20 (z 45 możliwych)

IV.B. Oferty wypraw po szlaku

- brak. [0 pkt]

IV.C. Oferta pakietowa turystyki kulturowej

- pakiety dla miejscowości położonych na szlaku zawierające zwiedzanie obiektów szlaku (za każdy do czterech, po 3 punkty): Lwów, Gródek, Sądowa Wisznia. [9 pkt]

Suma punktów za podkategorie IV.C.: 9 (z 20 możliwych)

IV.D. Inne elementy obsługi turystycznej

Brak dodatkowych elementów obsługi turystycznej, jak np. działanie własnej organizacji turystycznej szlaku, czasopisma własnego szlaku czy istnienia uprawnień przewodnickich na szlak. [0 pkt]

Suma punktów za kategorię IV: 29 (ze 100 możliwych)

KATEGORIA V:

Pozostała oferta spędzania wolnego czasu na obszarze szlaku

Dane do oceny potencjału turystyczno-kulturowego w tej kategorii pochodzą głównie z opracowań na temat walorów turystycznych (geografii turystycznej) Ukrainy, a także z dostępnych informatorów turystycznych regionów turystycznych i ośrodków turystycznych Ukrainy. W przypadku muzeów dla potrzeb waloryzacji przyjęto, że krajowe znaczenie muzeów jest udokumentowane przez wpisanie ich na listę obiektów muzealnych podlegających bezpośrednio Ministerstwu Kultury i Turystyki Ukrainy²⁵. Dodatkowa oferta spędzania wolnego czasu na obszarze szlaku znacząco wzmacnia jego atrakcyjność turystyczno-kulturową. W przypadku jednak szlaku pielgrzymkowego, jakim jest Droga św. Jakuba, zdaniem autora prezentowanej pracy, oferta ta ma zdecydowanie drugorzędne znaczenie (opinię w tym zakresie potwierdziły liczne wywiady przeprowadzone wśród caminowiczów).

V.A. Inna oferta turystyczno-kulturowa na obszarze szlaku

V.A.a. Muzea poza szlakiem lub poza tematem szlaku

- Muzea o znaczeniu krajowym, z kolekcjami lub wystawami o znaczeniu międzynarodowym (do 3, po 7 pkt):
 1. Lwowska Galeria Sztuki. [7 pkt]
 2. Muzeum Narodowe im. Andrzeja Szeptyckiego we Lwowie. [7 pkt]
 3. Muzeum Pamięci Narodowej „Więzienie przy Łackiego” we Lwowie. [7 pkt]

²⁵ Obecnie (stan na 1 marca 2018 r.) na Ukrainie funkcjonuje 15 obiektów muzealnych, które bezpośrednio należą do kierownictwa Ministerstwa Kultury i Turystyki Ukrainy; Пор.: Музейні заклади, які належать до сфери управління Міністерства культури України, Pobrano z: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244942172&cat_id=244908588 (dostęp 5.03.2018 r.)

- Muzea o znaczeniu regionalnym* (do 3, po 3 pkt):
 1. Muzeum Historyczne Miasta Lwowa. **[0 pkt]**
 2. Muzeum Historii Kolei Lwowskiej. **[0 pkt]**
 3. Muzeum Piwowarstwa we Lwowie. **[0 pkt]**

**V.A.b. Inne atrakcyjne z punktu widzenia turystyki kulturowej obiekty
w miejscowościach na szlaku**

- O znaczeniu międzynarodowym lub krajowym (do 3 na całym szlaku, po 5 pkt):
 1. Katedra ormiańska pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Lwowie – świątynia zaliczana do najstarszych i najcenniejszych obiektów w mieście. **[5 pkt]**
- O znaczeniu regionalnym (do 3 na całym szlaku, po 3 pkt):
 1. Sanktuarium św. Antoniego we Lwowie (kościół oo. franciszkanów pw. św. Antoniego). **[3 pkt]**
 2. Budynek Opery Lwowskiej (Lwowskiego Narodowego Akademickiego Teatru Opery i Baletu im. Salomei Kruszelnickiej). **[3 pkt]**
 3. Podziemia Lwowa (podziemia kościołów: jezuitów, dominikanów, dawnego kościoła trynitarzy). **[3 pkt]**

**V.A.c. Lokalne (miejskie lub gminne) trasy turystyczne o tematyce
historycznej lub kulturowej**

- Materialne (spełniające wszystkie kryteria tras materialnych) (do 5, po 4 pkt): brak. **[0 pkt]**
- Realne lub wirtualne z dostępnymi publikowanymi opisami lub oznaczone w terenie* (do 5, po 2 pkt): brak. **[0 pkt]**

V.A.d. Eventy poza tematem szlaku

- Regularne eventy o charakterze kulturowym, mające znaczenie międzynarodowe lub krajowe, odbywające się w przestrzeni szlaku (do 3, po 5 pkt):
 1. Międzynarodowy Festiwal Współczesnej Muzyki „Kontrasty”. [5 pkt]
 2. Międzynarodowy Festiwal „Jazz Bez”. [5 pkt]
 3. Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Złoty Lew”. [5 pkt]

Suma punktów za podkategorie V.A.: 40 (maksymalna)

V.B. Pozostała oferta kulturowa na obszarze szlaku

V.B.a. Atrakcje kulturalne i rozrywka na szlaku

- Funkcjonujące stałe placówki teatralne w miejscowościach (gminach) na szlaku (za pierwsze trzy obiekty, po 2 pkt):
 1. Lwowski Narodowy Akademicki Teatr Opery i Baletu im. Salomei Kruszelnickiej. [2 pkt]
 2. Polski Teatr Ludowy przy Obwodowym Domu Nauczyciela we Lwowie. [2 pkt]
 3. Lwowski Teatr Lalek. [2 pkt]
- Stała filharmonia w miejscowościach na szlaku:
 1. Lwowska Filharmonia Obwodowa. [2 pkt]
- Stała opera w miejscowościach szlaku
 1. Opera Lwowska. [2 pkt]
- Stała oferta koncertów muzycznych:
 1. Dom Muzyki Organowej i Kameralnej we Lwowie. [2 pkt]
 2. Lwowska Narodowa Akademia Muzyczna im. Mykoły Łysenki. [2 pkt]
- Kina całoroczne, funkcjonujące w miejscowościach (gminach) szlaku (do 4, po 1 pkt):

1. Planeta Kino (ul. Striyskaya 30). [1 pkt]
 2. Planeta Kino (ul. Pid dubom 7 A). [1 pkt]
 3. Cinema Multiplex. [1 pkt]
- Kluby i inne miejsca wieczornej rozrywki, funkcjonujące w miejscowościach na szlaku (do 4 obiektów, po 1 pkt):
 1. CoMMuna. [1 pkt]
 2. Metro Club. [1 pkt]
 3. Ganok. [1 pkt]
 4. Bukiet Wina. [1 pkt]

V.B.b. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza

- Park krajobrazowy lub park kulturowy na terenie gmin w przestrzeni szlaku (do trzech, po 2 pkt):
 1. Park Krajobrazowy „Czartowska Skała”. [2 pkt]
 2. Regionalny Park Krajobrazowy „Zniesienie”²⁶. [2 pkt]
- Ogród botaniczny, palmiarnia, arboretum (za pierwsze dwa obiekty, po 2 pkt):
 1. Ogród botaniczny Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki. [2 pkt]
 2. Ogród botaniczny Narodowego Uniwersytetu Leśnictwa Ukrainy. [2 pkt]
 3. Arboretum im. Benedykta Dybowskiego. [0 pkt]
- Park miejski duży kultywowany (od 4 ha) z obiektami sztuki (za pierwsze dwa po 1 punkcie):
 1. Park im. Iwana Franki we Lwowie. [1 pkt]
 2. Park Bodnarówka. [1 pkt]
 3. Park Studencki. [0 pkt]

Suma punktów za podkategorie V.B.: 20 (maksymalna)

²⁶ Заповідних зон: України (1999). Біосферні Заповідники, Природні Заповідники, Національні Природні Парки України. Pobrano z: www.nature.org.ua/dnipro/bio_u.html (dostęp: 1.03.2018 r.).

V.C. Pozostała oferta turystyczna na obszarze szlaku

V.C.a. Miejsca aktywnego wypoczynku

- Centra aktywnego wypoczynku:
 1. Kompleks Sportów Wodnych Plaża we Lwowie. **[2 pkt]**
- Miejsca zorganizowanego aktywnego wypoczynku:
 1. Basen SKA we Lwowie. **[1 pkt]**

V.C.b. Inne atrakcje przyrodnicze: Brak. [0 pkt]

V.C.c. Pozostałe atrakcje turystyczne

- Wieże widokowe stale dostępne (za pierwsze dwie na terenie gmin na szlaku, po 1 pkt):
 1. Wieża ratuszowa we Lwowie. **[1 pkt]**
 2. Wieża cerkwi pw. św. Olgi i św. Elżbiety we Lwowie. **[1 pkt]**

Suma punktów za podkategorię V.C.: 5 (z 20 możliwych)

V.D. Pozostałe czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną szlaku

V.D.a. Krzyżowanie się szlaków turystycznych

- Krzyżowanie się szlaku z innym szlakiem turystyczno-kulturowym o zasięgu międzynarodowym lub krajowym, jeśli przynajmniej jeden obiekt należy do obu szlaków: brak. **[0 pkt]**

V.D.b. Duże miasta na szlaku

- Miasta powyżej 250 tys. mieszkańców, z rozwiniętą infrastrukturą handlową na miejscu, położone na szlaku (za każde do trzech, po 4 pkt):
 1. Lwów. **[4 pkt]**

Suma punktów za podkategorię V.D.: 4 (z 20 możliwych)

Suma punktów za kategorię V: 69 (ze 100 możliwych)

KATEGORIA VI: Infrastruktura turystyczna i komunikacyjna

Zgodnie z kryteriami zaproponowanymi przez Mikos von Rohrscheidta ofertę noclegową oceniono w odniesieniu do jej różnorodności – od najwyższych kategorii hoteli, poprzez pensjonaty, hostele, szkolne schroniska młodzieżowe po gospodarstwa agroturystyczne, zaś obiekty gastronomiczne zostały oceniane pod kątem ofert kuchni tematycznej, kuchni tradycyjnej oraz regionalnej²⁷. Ocena bazy noclegowej okazała się bardzo utrudniona ze względu na brak kategoryzacji obiektów noclegowych na Ukrainie. Brak jest również Centralnego Wykazu Obiektów Hotelarskich na Ukrainie oraz portalu schronisk młodzieżowych i gospodarstw agroturystycznych. Część danych pozyskano z oficjalnych portali internetowych obiektów noclegowych i gastronomicznych. Dane te zostały weryfikowane w trakcie badań terenowych prowadzonych na szlaku.

VI.A. Baza noclegowa na szlaku

Obiekty noclegowe poszczególnych klas w trzech wyznaczonych miejscowościach, lub położonych poza nimi, lecz w promieniu 15 km od ich centrum (w sumie do 3 obiektów noclegowych dla całego szlaku i danej kategorii, po 2 punkty za każdy). Do badania wyznaczono miejscowości (i najbliższą okolicę): Lwów, Gródek i Mościska.

▪ **Hotele:**

– Hotele kategorii 5*****:

1. Lwów: Hotel Leopolis. **[2 pkt]**

2. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Gródka. **[0 pkt]**

3. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Mościsk. **[0 pkt]**

– Hotele kategorii 4*****:

1. Lwów: Hotel Szwajcarski. **[2 pkt]**

²⁷ A. Mikos v. Rohrscheidt, *Regionalne szlaki tematyczne...*, s. 158.

2. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Gródka. **[0 pkt]**
 3. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Mościsk. **[0 pkt]**
- Hotele kategorii 3***:
1. Lwów: Hotel Ramada. **[2 pkt]**
 2. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Gródka. **[0 pkt]**
 3. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Mościsk. **[0 pkt]**
- Hotele kategorii 2**:
1. Lwów: Hotel Lwów. **[2 pkt]**
 2. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Gródka. **[0 pkt]**
 3. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Mościsk. **[0 pkt]**
- Hotele kategorii 1*:
1. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Lwowa. **[0 pkt]**
 2. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Gródka. **[0 pkt]**
 3. Brak hotelu tej kategorii w promieniu 15 km od Mościsk. **[0 pkt]**
- Hostele:
 1. Lwów: Hostel Panorami Center. **[2 pkt]**
 2. Brak hostelu w promieniu 15 km od Gródka. **[0 pkt]**
 3. Brak hostelu w promieniu 15 km od Mościsk. **[0 pkt]**
 - Pensjonaty:
 1. Lwów: Polska Poduszka. **[2 pkt]**
 2. Brak pensjonatu w promieniu 15 km od Gródka. **[0 pkt]**
 3. Brak pensjonatu w promieniu 15 km od Mościsk. **[0 pkt]**
 - Schroniska turystyczne lub młodzieżowe:
 1. Lwów. **[2 pkt]**
 2. Brak schronisk turystycznych lub młodzieżowych w promieniu 15 km od Gródka. **[0 pkt]**
 3. Brak schronisk turystycznych lub młodzieżowych w promieniu 15 km od Mościsk. **[0 pkt]**

- Inne nieskategoryzowane stałe usługi noclegowe:
 1. Lwów: Rius Hotel. **[2 pkt]**
 2. Lisowa Perlina – w promieniu 15 km od Gródka. **[2 pkt]**
 3. Motel Korona w Mościskach – w promieniu 15 km od Szegini. **[2 pkt]**

Suma punktów za podkategorie VI.A.: 20 (z 60 możliwych)

VI.B. Restauracje i inne obiekty gastronomiczne

- Restauracje funkcjonujące bezpośrednio przy obiektach szlaku (do 5 lokali, po 4 pkt):
 1. Restauracja „Amadeus” funkcjonująca przy Bazylice archikatedralnej pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie. **[4 pkt]**
- Dodatek za kuchnię tematyczną (danie związane z tematem szlaku), jeśli jest oferowana w wymienionych restauracjach przy obiektach (do pięciu lokali, po 2 pkt za obiekt):
- Brak oferty kulinarnej, która mogłaby być uznana za zbieżną z tematem Drogi św. Jakuba. **[0 pkt]**
- Inne restauracje z kuchnią regionalną w miejscowościach przy szlaku* (do 5, po 2 pkt):
 1. Lwów – Restauracja „Atlas”. **[2 pkt]**
 2. Lwów – Restauracja „Taksim”. **[2 pkt]**
 3. Lwów – Restauracja „Salo”. **[2 pkt]**
 4. Zimna Woda – Restauracja „Skifija”. **[2 pkt]**
 5. Gródek – Restauracja „Kuchnia Ukraińska”. **[0 pkt]**
- Restauracje z kuchnią tradycyjną w miejscowościach przy szlaku** (do 5, po 1 pkt):
 1. Lwów – Restauracja „Varenichnaya”. **[0 pkt]**
 2. Lwów – Restauracja „Baczewski”. **[0 pkt]**

3. Lwów – Restauracja „Puzata chata”. **[0 pkt]**
 4. Gródek – Restauracja „Nad jeziorem”. **[0 pkt]**
 5. Sądowa Wisznia – Restauracja „Ludmiła”. **[0 pkt]**
- Inne restauracje w miejscowościach przy szlaku*** (do 5, po 1 pkt):
 1. Lwów – restauracja „Cosa Nostra”. **[0 pkt]**
 2. Lwów – restauracja „Mons Pius”. **[0 pkt]**
 3. Lwów – restauracja „Tikithai”. **[0 pkt]**
 4. Lwów – restauracja „Dublin”. **[0 pkt]**
 5. Gródek – restauracja „Svitlytsya”. **[0 pkt]**
 - Dodatkowe punkty za każdą z wymienionych restauracji, czynną dłużej niż do 22.00:
 1. Lwów – restauracja „Atlas”. **[1 pkt]**
 2. Lwów – restauracja „Amadeus”. **[1 pkt]**
 3. Lwów – restauracja „Salo”. **[1 pkt]**
 - Dodatkowe punkty za oryginalne produkty kulinarne związane z tematem szlaku: brak. **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorie VI.B.: 15 (z 60 możliwych)

VI.C. Komunikacja

VI.C.a. Dostępność komunikacyjna szlaku:

- Obiekty kluczowe położone w odległości mniejszej niż 50 km od lotniska międzynarodowego (za pierwsze dwa obiekty po 5 pkt):
 1. Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie – w odległości mniejszej niż 50 km od Międzynarodowego Portu Lotniczego im. Daniela Halickiego we Lwowie. **[5 pkt]**
 2. Kościół farny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gródku – w odległości mniejszej niż 50 km od Międzynarodowego Portu Lotniczego im. Daniela Halickiego we Lwowie. **[5 pkt]**

- Przebieg dróg krajowych przez gminy, w których znajdują się obiekty kluczowe szlaku (do 2 dróg krajowych na każdy obiekt, lecz do 5 dróg na cały szlak po 2 pkt):
 1. Droga M10 (droga międzynarodowa: Korczowa – Krakowiec – Jaworów – Lwów) – dla Lwowa (Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie). **[2 pkt]**
 2. Droga M10 – dla Lwowa (Bazylika archikatedralna pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie). **[2 pkt]**
 3. Droga M11 (droga międzynarodowa: Szeginie – Mościska – Gródek – Lwów) – dla Gródka (kościół farny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gródku). **[2 pkt]**
 4. Droga M11 – dla Mościsk (sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Mościskach). **[2 pkt]**
- Duże dworce kolejowe w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za pierwsze dwa po 3 pkt):
 1. Lwów. **[3 pkt]**
- Pozostałe dworce kolejowe* w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za każdy po 2 pkt):
 - 1 Gródek. **[2 pkt]**
 2. Mościska. **[0 pkt]**
- Dworce autobusowe w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za każdy po 2 pkt):
 1. Lwów. **[2 pkt]**
- Przystanki* autobusowe w miejscowościach z obiektami kluczowymi (za każdy po 1 pkt):
 1. Gródek. **[1 pkt]**
 2. Mościska. **[1 pkt]**

VI.C.b. Transport zorganizowany na obszarze szlaku

- Stała linia kolejowa, autobusowa lub mikrobusowa łącząca przynajmniej cztery obiekty szlaku, w tym przynajmniej dwa obiekty kluczowe (za pierwsze 3 linie po 5 punktów):
 1. Linie autobusowe tzw. „marszrutki” (Marszrutnoje taksi) łączące trzy miejscowości z obiektami kluczowymi (Lwów, Gródek, Mościska), a także inne miejscowości z innymi obiektami przy szlaku: Sądowa Wisznia i Szeginie. **[5 pkt]**
 2. Linia kolejowa (Ukraińskie Koleje) łącząca trzy miejscowości z obiektami kluczowymi (Lwów, Gródek, Mościska). **[5 pkt]**
- Oferta regularna (stała lub sezonowa) bryczek, meleksów, sań, połączenia wodnego lub innego niestandardowego łączącego różne obiekty w jednej miejscowości szlaku: brak. **[0 pkt]**

Suma punktów za podkategorię VI.C.: 37 (z 80 możliwych)

Suma punktów za kategorię VI: 72 (z 200 możliwych)

**Łączna suma punktów
za wszystkie kategorie (I-VI):
499 (z 1000 możliwych)**

Tabela 1. Zestawienie punktacji w poszczególnych zakresach dla Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia*

Kategoria	Podkategorie	Punkty uzyskane	Maks. liczba możliwych punktów
Kategoria I: Organizacja szlaku	A. Tematyzacja szlaku	20	50
	B. Oznaczenie szlaku	11	50
	C. Koordynacja szlaku	32	50
	D. Dostępność obiektów	20	50
	Suma: cała kategoria:	83	200
Kategoria II: Ogólna atrakcyjność turystyczna szlaku	A. Autentyczność obiektów	40	40
	B. Zwartość szlaku	15	15
	C. Liczba obiektów	8	15
	D. Własna usługa transportowa	15	15
	E. Stan utrzymania obiektów	15	15
Suma: cała kategoria:	93	100	
Kategoria III: Turystyczno-kulturowy potencjał obiektów szlaku	A. Znaczenie kulturowe zgodne z tematem szlaku	38	60
	B. <i>Eventy</i> zgodne z tematyką	5	40
	C. Dodatkowe atrakcje tematyczne	5	20
	D. Znaczenie historyczne	19	20
	E. Znaczenie biograficzne	13	20
	F. Znaczenie religijne	0	20
	G. Znaczenie: inne typy turystyki kulturowej	12	20
	H. Znaczenie: grupy etniczne	12	20
	I. Dodatek: oferta obiektów	14	30
	J. Dodatek: obiekty unikalne	35	50
Suma: cała kategoria:	153	300	
Kategoria IV: Obsługa własna szlaku	A. Promocja szlaku	20	45
	B. Oferty wypraw	0	20
	C. Oferta pakietowa	9	20
	D. Inne elementy obsługi turystycznej	0	15
Suma: cała kategoria:	29	100	
Kategoria V: Pozostała oferta turystyczna szlaku	A. inna turystyczno-kulturowa	40	40
	B. Inna kulturowa, przyrodnicza	20	20
	C. Inna turystyczna	5	20
	D. Pozostałe czynniki	4	20
Suma: cała kategoria:	69	100	
Kategoria VI: Infrastruktura turystyczna i komunikacyjna	A. Noclegi	20	60
	B. Gastronomia	15	60
	C. Komunikacja	37	80
Suma: cała kategoria:	72	200	
Suma dla wszystkie kategorie:		499	1000

8. Interpretacja wyników waloryzacji

Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia*

Przeprowadzona waloryzacja Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* z zastosowaniem metody bonitacji punktowej, którą zaadoptował w odniesieniu do tematycznych szlaków turystyczno-kulturowych, jako produktów turystycznych A. Mikos von Rohrscheidt wykazała, że badany odcinek *Camino de Santiago* zgodnie z osiągniętą punktacją ogólną (**499 pkt**) należy zakwalifikować jako **szlak o średnim potencjale turystycznym**²⁸. Dla porównania, waloryzowanym już odcinkom Drogi św. Jakuba w Polsce przypisano następującą liczbę punktów: 548 pkt – Wielkopolskiej Drodze św. Jakuba²⁹; 598 pkt – zachodniopomorskiemu odcinkowi Pomorskiej Drogi św. Jakuba³⁰; 627 pkt – Drodze św. Jakuba *Camino Polaco* (odcinek „Suwalszczyzna” oraz „Warmia i Mazury”: Dusznica – Olsztyn)³¹ oraz 704 pkt – Małopolskiej Drodze św. Jakuba³².

Szczegółowa interpretacja wyników dla poszczególnych kategorii waloryzacji przedstawia się następująco. W kategorii I oceniano organizację i koordynację szlaku, zgodność poszczególnych obiektów z tematem szlaku, a także dostępność poszczególnych obiektów Lwowskiej Drogi św. Jakuba. W sumie, w kategorii I przypisano badanemu odcinkowi Drogi św. Jakuba 83 pkt (na 200 możliwych), co klasyfikuje go jako **szlak realny**. Według Mikos von Rohrscheidta, liczba i rozkład punktów oznacza, że istnieją na tyle duże braki w odniesieniu do przynajmniej dwóch z czterech zastosowanych w tej kategorii kryteriów, aby mógł

²⁸ *Ibidem...*, s. 164.

²⁹ T. Cerkaski, *Wyniki analizy potencjału...*, s. 72.

³⁰ T. Duda, *Waloryzacja i analiza potencjału...*, s. 86.

³¹ F. Mróz, Waloryzacja i ocena potencjału turystyczno-kulturowego Drogi św. Jakuba Camino Polaco (odcinek „Suwalszczyzna” oraz „Warmia i Mazury”: Dusznica – Olsztyn). *Turystyka Kulturowa*, 3/2018 (maj – czerwiec 2018), 101–134.

³² F. Mróz, Waloryzacja i ocena potencjału turystyczno-kulturowego Małopolskiej Drogi św. Jakuba. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica* 11, 2017, 94–130.

uchodzić za produkt w pełni rozwinięty³³. Najslabiej oceniona w tej kategorii została zgodność tematyczna poszczególnych obiektów z deklarowanym tematem szlaku (zgodność tą wykazuje tylko 1 na 14 obiektów), a także oznakowanie szlaku w terenie (na wielu odcinkach Lwowskiej Drogi św. Jakuba brakuje oznakowania; na terenie miasta Lwowa szlak niestety nie został oznakowany). Poważnym mankamentem Lwowskiej Drogi św. Jakuba jest brak fizycznego oznaczenia przy obiektach szlaku.

W kategorii II (ogólna atrakcyjność turystyczna szlaku) badany odcinek *Camino de Santiago* został oceniony na 93 punkty ze 100 możliwych, co oznacza, że jest to **szlak zwarty**³⁴. Wszystkie 14 obiektów na szlaku mają charakter autentyczny, a ich stan utrzymania jest zadawalający, przy czym w wielu obiektach brakuje dostępnych toalet publicznych i węzłów sanitarnych. Charakter szlaku (szlak pątniczy – pieszy lub rowerowy) nie miał wpływu na ocenę regularnej usługi transportowej pomiędzy poszczególnymi obiektami przy szlaku.

W kategorii III – decydującej o turystyczno-kulturowym potencjale szlaku – Lwowska Droga św. Jakuba otrzymała 153 punktów na 300 możliwych, co plasuje ją w grupie szlaków o **niewielkiej tematycznej atrakcyjności turystyczno-kulturowej, odpowiedni dla różnych form turystyki kulturowej**³⁵. Największa ilość punktów przypisana do tej kategorii miała związek przede wszystkim z atrakcyjnością turystyczną Lwowa, którego Stare Miasto zostało wpisane na listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO. Należy podkreślić, że Lwowska Droga św. Jakuba – a przede wszystkim miasto Lwów posiada silną koncentrację atrakcyjnych walorów turystycznych w odniesieniu do

³³ A. Mikos v. Rohrscheidt, *Regionalne szlaki tematyczne...*, s. 164.

³⁴ *Ibidem*, s. 166.

³⁵ *Ibidem*, s. 168.

turystyki biograficznej, turystyki muzealnej, turystyki obiektów technicznych i przemysłowych oraz turystyki obiektów militarnych. Najgorzej w kategorii III została oceniona organizacja *eventów* zgodnych z tematyką szlaku oraz skromna ilość dodatkowych atrakcji tematycznych w obiektach szlaku.

Bardzo słabo wypadła ocena Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* pod kątem działań promocyjnych i obsługi własnej. W kategorii tej szlak uzyskał zaledwie 29 pkt ze 100 możliwych, co kwalifikuje go do **szlaku z niskim poziomem usług turystycznych**³⁶. Badany odcinek Drogi św. Jakuba niestety nie posiada obecnie własnego aktualizowanego portalu internetowego ani także portalu internetowego w ramach większego zespołu. Do tej pory nie wydano przewodnika po Lwowskiej Drodze św. Jakuba. Istniejące publikacje książkowe, przewodnikowe i albumowe dotyczą zaledwie dwóch obiektów przy szlaku – tj. Bazyliki archikatedralnej pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie oraz Archikatedralnego soboru św. Jura we Lwowie.

W kategorii V (pozostała oferta turystyczna szlaku) Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia* uzyskała liczbę 69 punktów (ze 100 możliwych), co klasyfikuje ją jako **szlak o dużym znaczeniu ogólnoturystycznym**³⁷. Wpływ na tę ocenę ma przebieg szlaku przez Lwów z bardzo bogatą ofertą turystyczno-kulturową dla różnych form turystyki. Ogólną liczbę punktów w tej kategorii obniża jednak brak krzyżowania się szlaku z innym szlakiem turystyczno-kulturowym o zasięgu międzynarodowym lub krajowym, a także brak atrakcji przyrodniczych poza Lwowem.

Ogólna ocena bazy noclegowej i gastronomicznej w dwóch z trzech wyznaczonych miejscowościach na szlaku (Gródek i Mościska) wypadła

³⁶ *Ibidem*, s. 169.

³⁷ *Ibidem*, s. 170.

słabo. W ramach kategorii VI (Infrastruktura turystyczna i komunikacyjna) Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia* uzyskała 72 punkty (na 200 możliwych) – co oznacza, że jest to **szlak ze słabo rozwiniętą infrastrukturą służącą turystyce**³⁸. Należy jednak zaznaczyć, że w ocenie infrastruktury turystycznej Lwowskiej Drogi św. Jakuba wysoką notę należy przypisać miastu Lwów, które oferuje turystom szeroki wachlarz urządzeń i usług turystycznych w zakresie bazy noclegowej, bazy gastronomicznej i bazy towarzyszącej. Ocenę w zakresie bazy gastronomicznej obniża brak restauracji funkcjonujących bezpośrednio przy obiektach szlaku (za wyjątkiem Bazyliki archikatedralnej pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie) oraz brak oryginalnych produktów kulinarnych związanych z tematem szlaku. Jak już wspomniano poważnym problemem w ocenie bazy noclegowej okazał się brak kategoryzacji większości obiektów noclegowych na Ukrainie. Na badanym odcinku Lwowskiej Drogi św. Jakuba nie funkcjonują schroniska dla pielgrzymów (*albergue*). Bardzo słabo rozwinięta jest także infrastruktura turystyczna uzupełniająca i informacyjna, która mogłaby zaspokoić potrzeby zarówno indywidualnego pielgrzyma, jak i kilkunastoosobowej grupy pątników – na całym badanym odcinku Lwowskiej Drogi św. Jakuba (poza Lwowem) brak jest turystycznych miejsc do odpoczynku, spożycia posiłku i schronienia przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi na szlaku (schrony, wiaty turystyczne, ławki, stoły), a także tablic informacyjnych.

³⁸ *Ibidem*, s. 172.

Mocne i słabe strony Lwowskiej Drogi św. Jakuba Via Regia – ocena oparta na wynikach waloryzacji oraz własnych obserwacjach

Mocne strony:

- Wszystkie 14 obiektów na Lwowskiej Drodze św. Jakuba *Via Regia* są autentyczne, czyli nie stanowią wtórnych kreacji na potrzeby szlaku.
- Wytyczenie i oznakowanie szlaku w znacznej części wzdłuż dróg gruntowych (drogi o nawierzchni gruntowej) lub dróg twardych nie obciążonych dużym ruchem samochodowym.
- Odległość między kolejnymi obiektami szlaku jest mniejsza niż 30 km.
- Wysoka atrakcyjność turystyczna Lwowa, którego Stare Miasto wraz z archikatedralnym soborem św. Jury, Wysokim Zamkiem i dzielnicą Podzamcze zostały wpisane na listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO.
- Wieloaspektowość szlaku – religijna, historyczna, turystyczna, kulturowa i przyrodnicza.
- Poprawna koordynacja szlaku, którą podejmują pracownicy Geograficznego Fakultetu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie.
- Punkt Informacji o Lwowskiej Drodze św. Jakuba Via Regia na Geograficznym Fakultecie Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie.
- Akademyka Akredytacja Jakubowa – wpisanie Geograficznego Fakultetu i Katedry Turyzmu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki do projektu *Campus Stellae*.
- Bardzo dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna oraz dostępność komunikacyjna Lwowa.

- Większość obiektów położona w bliskim sąsiedztwie od Lwowa – miasta o dużej recepcji turystycznej.
- Przychyłność władz kościelnych – Kościoła katolickiego i prawosławnego w obwodzie lwowskim do idei pielgrzymowania Drogą św. Jakuba.
- Współpraca koordynatorów szlaku z osobami zaangażowanymi w rozwój Drogi św. Jakuba w Polsce.
- Wizyty oraz wędrówki i pielgrzymki po szlaku caminowiczów z zagranicy (głównie z Polski).
- Obiekty związane ze św. Janem Pawłem II we Lwowie.

Słabe strony:

- Fragmentaryczne oznakowanie szlaku. Brak oznakowania Lwowskiej Drogi św. Jakuba na terenie miasta Lwowa.
- Marginalna zgodność tematyczna poszczególnych obiektów z deklarowanym tematem szlaku – na badanym odcinku Lwowskiej Drogi św. Jakuba nie rejestruje się świątyni pw. św. Jakuba Starszego Apostoła.
- Skromna ikonografia św. Jakuba Starszego Apostoła w świątyniach lub kaplicach przy szlaku.
- Brak bazy uzupełniającej na szlaku, zwłaszcza miejsc do odpoczynku i schronienia przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi (ławki, wiaty turystyczne).
- Brak promocji szlaku w środkach masowego przekazu – w prasie lokalnej i regionalnej.
- Brak funkcjonującej i aktualizowanej strony internetowej poświęconej szlakowi.

- Brak mikroeventów oraz cyklicznych imprez kulturowych (w tym religijnych) związanych ze szlakiem i kultem św. Jakuba Starszego Apostoła.
- Tylko część obiektów na szlaku wyposażona w WC oraz węzły sanitarne.
- Brak oznaczenia przebiegu szlaku w systemie nawigacji satelitarnej.
- Brak Rady Programowej do spraw Rozwoju Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia*.
- Niedostateczna wiedza Ukraińców, w tym przede wszystkim osób mieszkających przy szlaku o postaci św. Jakuba Starszego Apostoła, sanktuarium w Santiago de Compostela oraz o tradycji pielgrzymek Drogą św. Jakuba.
- Brak tradycji pielgrzymowania Drogą św. Jakuba wśród Ukraińców.
- Brak wiedzy na temat szlaku wśród pracowników punktów informacji turystycznej w miejscowościach przez które przebiega szlak.
- Znikomy kult św. Jakuba Starszego Apostoła na Ukrainie.

Podsumowanie. Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia* jest pierwszym i obecnie nadal jedynym odcinkiem europejskiej sieci *Camino de Santiago* na Ukrainie. Szlak ten powstał dzięki pracownikom Geograficznego Fakultetu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie i współpracy z członkami Bractw św. Jakuba w Przeworsku i Więclawicach Starych.

Przeprowadzona bonitacja punktowa Lwowskiej Drogi św. Jakuba *Via Regia* pozwoliła wykazać mocne i słabe strony całego szlaku, jego atrakcyjność turystyczną, koordynację, a także braki. Proces rozwoju szlaku przebiega bardzo wolno, a wiąże się to przede wszystkim z brakiem tradycji pątniczych (w tym także pielgrzymowania szlakiem św. Jakuba) wśród

Ukraińców, jak również obecną sytuacją ekonomiczną i geopolityczną na Ukrainie. Zdaniem autora prezentowanego opracowania, zapal grupy caminowiczów i miłośników Drogi św. Jakuba na Ukrainie skupionych przede wszystkim wokół Geograficznego Fakultetu Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki we Lwowie, w ostatnich kilkunastu miesiącach wyraźnie zmalał, czego efektem jest m.in. zawieszenie funkcjonowania strony internetowej poświęconej szlakowi. W ostatnim roku (maj 2017 – maj 2018) nie zorganizowano na szlaku także niestety żadnych mikroeventów oraz imprez kulturowych (w tym religijnych) związanych ze szlakiem i kultem św. Jakuba Starszego Apostoła.

Aby Lwowska Droga św. Jakuba była w regionie lwowskim szlakiem autentycznym i żywym, musi być obecna i znana w społeczności lokalnej. Konieczna jest zatem praca informacyjna, promocyjna i edukacyjna, a także stała aktywizacja lokalnych społeczności i interesariuszy szlaku³⁹. Bardzo cenne w tym zakresie byłby warsztaty, prelekcje, wykłady i wystawy na temat „główniej ulicy Europy”, jak popularnie nazywana jest Droga św. Jakuba. Pracownicy Geograficznego Fakultetu i Katedry Turystyki Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki powinni w dalszym ciągu angażować studentów w oznakowanie Lwowskiej Drogi św. Jakuba, promocję szlaku i inicjatywy wędrówek drogą. Bardzo dobrym wsparciem do popularyzacji Szlaku Jakubowego w lokalnych społecznościach jest także organizacja weekendowych (niedzielnych) pielgrzymek, wędrówek, rajdów szlakiem Jakubowym⁴⁰. Jednym

³⁹ Ł. Gawęł, Zarządzanie sakralnymi szlakami dziedzictwa kulturowego, [w:] Ś. Sittek i N. Widok (red.), *Drogi Jakubowe i inne szlaki pątnicze w Polsce i Czechach*, Reakcja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2012, s. 185.

⁴⁰ F. Mróz, Ł. Mróz, *5000 km polskich odcinków Drogi św. Jakuba. To nadal początek drogi?*, [w:] Jackowski A., Mróz F., Mróz Ł. (red.), *1200 lat pielgrzymek do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela*. Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy, 2013, s. 283–285.

z priorytetowych zadań stojących przed koordynatorami szlaku jest poprawa oznakowania szlaku, a także postawienie przy obiektach kluczowych tablic informacyjnych o Drodze św. Jakuba *Via Regia*, kamieni z muszlą św. Jakuba lub innych elementów caminowych. Konieczna jest praca nad rozwojem infrastruktury turystycznej – zwłaszcza miejsc do odpoczynku i schronienia przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi oraz wyznaczenie tzw. „strażników szlaku”, którzy dokonywaliby systematycznego przeglądu stanu oznakowania drogi, zwłaszcza w sezonie pielgrzymkowym⁴¹.

Szansą rozwoju Lwowskiej Drogi św. Jakuba jest rosnąca popularność szlaku pielgrzymkowego do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela i panująca w Europie „moda” na *Camino de Santiago*. Atutem ukraińskiego odcinka Drogi św. Jakuba jest także jego lokalizacja – Lwowska Droga św. Jakuba *Via Regia* jest bowiem obok litewskich odcinków Drogi św. Jakuba, najbardziej na wschód wysuniętym Szlakiem Jakubowym w Europie. Funkcjonujące w krajach Europy Środkowo-Wschodniej odcinki Drogi św. Jakuba są na pewno bardzo dobrą propozycją rekolekcji w drodze i wędrówki w głąb siebie.

Literatura / Література / References

- Adamski, J. [et. al.] (oprac.) (2013). *Katedra łacińska we Lwowie*. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie.
- Bordun, O. (2014). Program wytyczenia ukraińskiego odcinka europejskiego, pielgrzymkowego Szlaku św. Jakuba z Lwowa. W: A. Jackowski, F. Mróz (red.), *Święci i błogosławieni na Drodze św. Jakuba – w 800 rocznicę pielgrzymki św.*

⁴¹ O. Bordun, F. Mróz, Możliwości współpracy transgranicznej w zakresie pielgrzymowania i turystyki religijnej na przykładzie Drogi św. Jakuba *Via Regia* na Pograniczu Polsko-Ukraińskim. W: P. Roszak, F. Mróz (red.), *Droga do Composteli – przeszłość i teraźniejszość*. Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy, 2016, s. 150.

Franciszka z Asyżu do Santiago de Compostela (s. 265-276). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy.

- Бордун, О. (2015). Економічні можливості відродження культурного шляху Європи – «Via Regia» на території України. *Економіка. Управління. Інновації. Випуск, № 1 (13)*, Житомир.
- Бордун, О., Голуб, Я. М. (2015). Стратегія та умови долучення України до Європейського паломницького шляху святого Якова. W: I. B. Саух (red.), *Конкуреноспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи* (s. 10-12). Житомир.
- Бордун, О., Шуманська, Ю. (2014). Сучасний стан і перспективи розвитку в Україні європейського паломницького шляху Святого Якова. W: Я. Б. Олійник (red.), *Географія та туризм: – Вип. 28* (s. 131-140). Київ.
- Bordun, O., Hołub, J.M. (2015). Kult św. Jakuba Apostoła we Lwowie – stan badań i prace nad przedłużeniem Drogi św. Jakuba Via Regia na Ukrainie. W: P. Roszak, F. Mróz (red.), *Droga św. Jakuba w Polsce – historia, terażniejszość i przyszłość. W 10. rocznicę otwarcia pierwszego polskiego odcinka Camino de Santiago* (s. 385-406). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy.
- Bordun, O., Mróz, F. (2016). Możliwości współpracy transgranicznej w zakresie pielgrzymowania i turystyki religijnej na przykładzie Drogi św. Jakuba Via Regia na Pograniczu Polsko-Ukraińskim. W: P. Roszak, F. Mróz (red.), *Droga do Composteli – przeszłość i terażniejszość* (s. 139-151). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy.
- Cerkaski, T. (2012). Wyniki analizy potencjału turystyczno-kulturowego Wielkopolskiej Drogi Świętego Jakuba. *Turystyka kulturowa*, 6, 58-78.
- Czuba, M. (2002). *Gotycka archikatedra łacińska we Lwowie*. Przemysł: Regionalny Ośrodek Kultury, Edukacji i Nauki.
- Duda, T. (2014). Waloryzacja i analiza potencjału turystyczno-kulturowego zachodniopomorskiej części Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba. *Turystyka kulturowa*, 12, 71-97.
- Gaweł, Ł. (2012). Zarządzanie sakralnymi szlakami dziedzictwa kulturowego. W: Š. Sittek i N. Widok (red.), *Drogi Jakubowe i inne szlaki pątnicze w Polsce i Czechach*. (s. 181-192). Opole: Reakcja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.
- Hejke, K. (2003). *Katedra Lwowska obrządku łacińskiego*. Warszawa: Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.
- Hołub, J.M., Mróz, Ł. (2013). *Droga św. Jakuba Via Regia, Podkarpackie – przewodnik pielgrzyma i turysty*. Jarosław: Wyd. Stowarzyszenie „Przyjaciele Dróg św. Jakuba w Polsce.
- Kondracki, J. (2013). *Geografia regionalna Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Makiela, Z. (red.) (2007). *Via Regia – Kupiecki Szlak*. Jarosław: Wydawnictwo PWSZ w Jarosławiu.
- Margry, P. J. (2015). To Be or not to Be... a Pilgrim. Spiritual Pluralism Along the Camino Finisterre and the Urge for the End. W: C. Sánchez-Carretero (red.), *Heritage*,

- Pilgrimage and the Camino to Finisterre. Walking to the End to the World* (s. 175-211). Heidelberg: Springer.
- Mikos v. Rohrscheidt, A. (2010). *Regionalne szlaki tematyczne. Idea, potencjał, organizacja*. Kraków: Wydawnictwo PROKSENIA.
- Mikos v. Rohrscheidt, A. (2017). Krzyżowanie szlaków kulturowych – zagospodarowanie potencjału i zarządzanie ofertą. W: J. Hochleitner, K. Polejowski (red.), *W służbie zabytków* (s. 385-410). Malbork: Muzeum Zamkowe w Malborku.
- Mróz, F. (2015). Droga św. Jakuba w Polsce – geneza i rozwój – w 10. rocznicę otwarcia pierwszego szlaku jakubowego. W: A. Wyrwa (red.), *Camino de Santiago. Szkice historyczne do peregrynacji i dziejów kultu św. Jakuba Apostoła Większego (wydanie II)* (s. 65-95). Lednica: Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy.
- Mróz, F. (2016). Pielgrzymowanie polskimi odcinkami Drogi św. Jakuba na początku XXI wieku. W: P. Roszak, W. Rozyrkowski (red.), *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*, t. 3 (s. 177-202). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.
- Mróz, F. (2017). Waloryzacja i ocena potencjału turystyczno-kulturowego Małopolskiej Drogi św. Jakuba. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 11, 2017, 94-130.
- Mróz, F. (2018). Waloryzacja i ocena potencjału turystyczno-kulturowego Drogi św. Jakuba Camino Polaco (odcinek „Suwalszczyzna” oraz „Warmia i Mazury”: Dusznica – Olsztyn). *Turystyka Kulturowa*, 3, (maj – czerwiec), 101-134.
- Mróz, F., Bordun, O. (2016). The Origin and Functioning of the Lviv Way of St. James Via Regia and Its Importance in the Development of Pilgrimages and Religious Tourism at the Polish-Ukrainian Border. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 10, 120-138.
- Mróz, F., Mróz, Ł. (2013). Pilgrimage and religious tourism on the Way of st. James – the first European Cultural Route. *Вісник львівського університету. Серія географічна. Випуск 43, Ч. 2*, 366-379.
- Mróz, F., Mróz, Ł. (2013). 5000 km polskich odcinków Drogi św. Jakuba. To nadal początek drogi? W: A. Jackowski, F. Mróz, Ł. Mróz (red.), *1200 lat pielgrzymek do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela* (s. 277-295). Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy.
- Smirnow, J., Smirnow, J., (2001). *Bazylika Metropolitalna obrządku łacińskiego pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i kaplica Boimów we Lwowie: dzieje, architektura i stan obecny*. Przemyśl: Wydawnictwo Sen Set.
- Smirnow, J. (2016). *Katedra greckokatolicka p.w. św. Jura w Lwowie*. Warszawa: Instytut Lwowski.
- Заповідних зон: України (1999). Біосферні Заповідники, Природні Заповідники, Національні Природні Парки України. Pobrano z: www.nature.org.ua/dnipro/bio_u.html (dostęp: 1.03.2018).
- Zakład Narodowy im. Ossolińskich (2014). Zbiory lwowskie. Pobrano z: <https://ossolineum.pl/index.php/aktualnosci/zbiory-lwowskie/> (dostęp: 3.03.2018).

RKC (2018). Kościoły i kaplice Ukrainy. Pobrano z: www.rkc.in.ua/index.php?f=ozlvja&p=lvjakrjk (dostęp: 12.03.2018).

Музейні заклади, які належать до сфери управління Міністерства культури України (2018). Pobrano z: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244942172&cat_id=244908588 (dostęp 5.03.2018).

To cite this chapter:

Mróz, F. (2019). The valorisation and evaluation of the tourism and cultural potential of the Lviv Way of St. James Via Regia (Lviv – Shehyni section). In: M. Apollo, M. Krupska-Klimczak (Eds.), *Poland and Ukraine: Problems and prospects* (pp. 97-152). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.